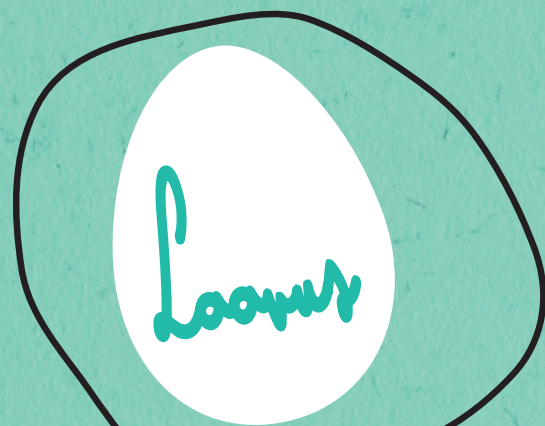

Mihus¹⁶

LOOVUS NOORTEVALDKONNAS JA NOORSOOTÖÖS

Lugu ühest 6-aastasest tüdrukust joonistustunnis. Ta istus klassis tagapingis ning joonistas. Tüdruk ei teinud tavaliselt tunnis kaasa, kuid tolles kunstitunnis tegi. Õpetaja oli vaimustuses, läks tema juurde ja küsis: „Mida sa joonistad?“ Tüdruk vastas: „Ma joonistan Jumalat.“ Õpetaja ütles: „Aga keegi ju ei tea, milline Jumal on.“ Ja tüdruk ütles: „Kohe saavad teada.“ Ken Robinskon, TED kõne.

Hoiad käes selle aasta esimest ja viimast Mihust. 2014. aasta oli ajakirja jaoks üleminekuaasta, et võtta kokku eelnev periood ja kujundada järgmist, mil ajakiri taas regulaarselt ilmuma hakkab. Seekordse ajakirja läbiv teema on loovus. Mõiste, mis aina rohkem ka väljaspool kunstivaldkondasid käsitletust leiab. **Ajakirjaga lükkame ümber müüdi, et loovus on ainult kunstiinimeste pärusmaa, ja uurime, millised võimalused ja ootused on noorsootööle loovuse avamiseks ning kasutamiseks.**

Ken Robinson on mees, kellest ei saa mööda, kui rääkida loovusest ja haridusest. Ta on ütelnud, et kõigil on loovaid omadusi ja loovust on võimalik kasutada igas tegevuses. Sellest tulenevalt väidab ta, et loovus on tänapäeval täpselt sama tähtis kui kirjaoskus, ja me peaksime sellesse ka samamoodi suhtuma. Aina rohkem hariduse, teaduse ja ettevõtlusega seotud eksperte kinnitab, et loovus on tulevikus üks elus hakkamasaamiseks vajalikumaid omadusi. Anzori Barkalaja selgitab, et praegu otsitakse juba tööstuses talente, elementaarset seoste loomise oskust. Küsitakse, kuidas tuvastada loovuse tekkemehhanismi, et hakata seda kasvatama. Aineõpetusest pole mingit kasu, kui noor ei tegele kunstidega. Hiljem võib ta töötada insenerina, hea ongi, kui ta seda teeb, aga tal on loovalge sees. Et inimene saaks areneda, vajame laiapõhjalist haridust, ütleb Barkalaja. Robinson on aga veendunud, et me ei kasva loovuse poole, vaid pigem kasvame sellest välja. „**Lapsed on valmis riskima,**“ ütleb Robinson. „**Kui nad ei tea, siis nad lihtsalt katsetavad. Nad ei karda eksida. Aga fakt on, et kui sa pole valmis eksima, ei tule sa kunagi millegi originaalse peale. Ning ajaks, kui lapsed täiskasvanuks saavad, on enamik neist selle võime kaotanud. Nad on hakanud eksimise ees hirmu tundma.**“ Sellist protsessi on võimalik toetada mõlemat pidi, kas toetada loovuse säilitamist või harida loovus lastest välja. Mil moel toetab Eesti noorsootöö noorte loovuse säilitamist?

Ajakirjas räägib end loovinimeseks nimetav Jim Ashilevi enda loo, milles on näiteid nii takistustest kui julgustajatest, mida noor inimene vajab, et saada selleks, kelleks ta soovib saada. Toomas Tamsari artikkel üldistab seda teemat veelgi ja

väidab, et mida sihikindlamalt toetada loovuse, kohanemisvõime ja digivõimekuse arendamist noortes, seda edukamas ühiskonnas järgmistel kümnenditel elame.

Eha Heinla, kes ajakirjas põhjalikult loovuse mõiste lahti seletab, kinnitab samuti, et igas inimeses on motivatsioon ja isikuomadused, et loov olla. Omapoolse julgustuse annab ajakirjas ajuteadlane Jaan Aru, kes tõdeb, et ka ajuehituselt ei ole loovinimesed teistest erinevad, määrav on see, mida elu jooksul tehakse ja kogetakse. Sama on tõdenud psühholoog Hans J. Eysenck, kes eristab oma teoorias kaht loovuse mõistet: loovus kui iseloomujoon, mis on mingil määral olemas kõigil inimestel, ja loovus kui saavutus. Ta esitab küsimuse: „Miks on palju neid, kes on potentsiaalselt loovad, ja nii vähe neid, kes tegelikult pakuvad oma mõtlemise ja tegevuse tulemusena välja midagi uut?“ Eeltoodu annab minule julguse loota, et noorsootöö on suur potentsiaal noorte loovust säilitada või aidata seda taasavastada.

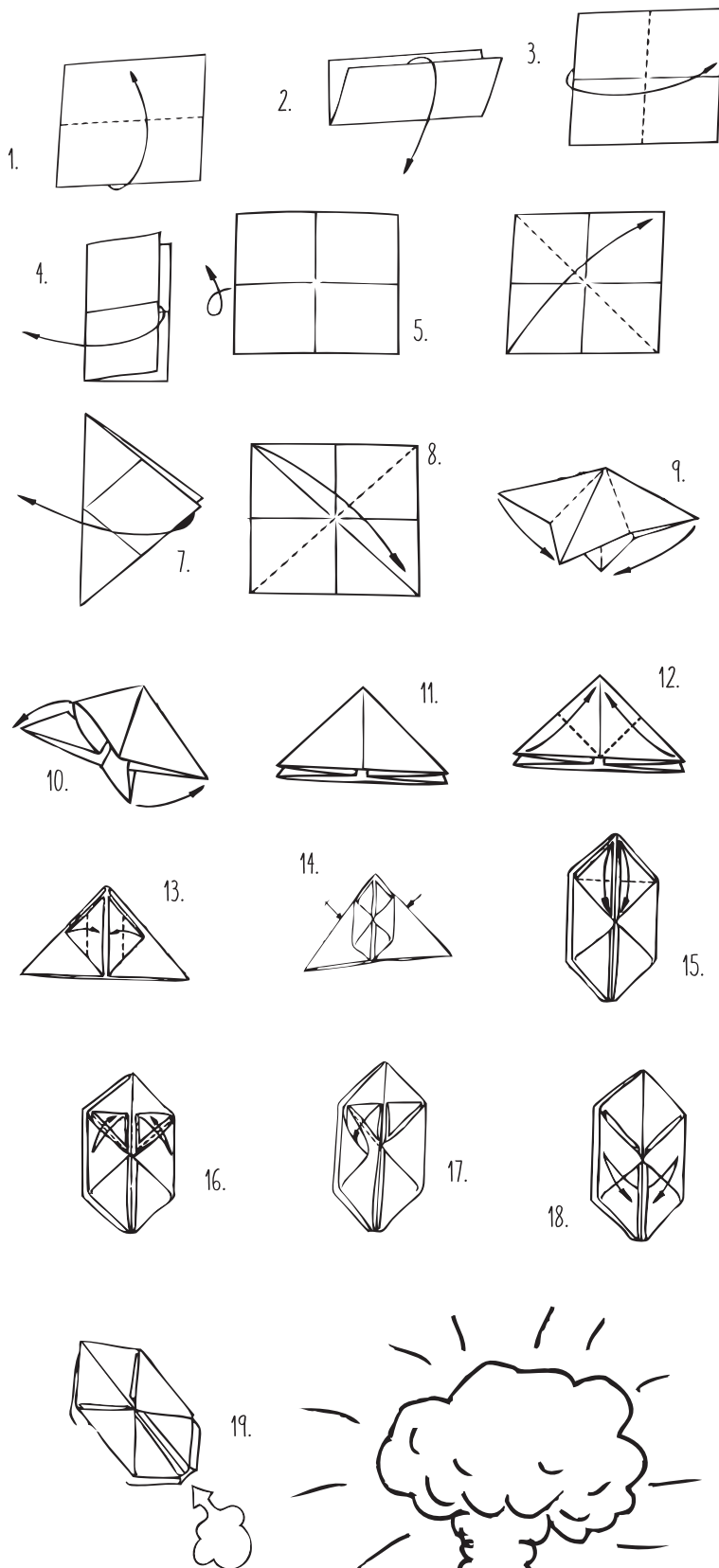
Ekslikult võib arvata, et loovus on pelgalt kaasasündinud omadus. Mihus annab lootust, et nii see ei ole. Kuid saame ka kinnitust, et loovuse kujundamise aluseks on harjutamine, motivatsioon ja valmisolek luua või näha midagi uut. Selle kohta, kuidas loovust toetavat keskkonda luua ja oma loovuslihasid treenida, nii noorte kui kolleegide heaks, pakuvad mitu autorit oma mõtteid.

Loovust ja rõõmu täis talve!

MARIT KANNELMÄE-GEERTS

Marit.kannemae-geerts@archimedes.ee
Ajakirja Mihus peatoimetaja

MIHUS 16 sisukord

- 2 **Sissejuhatus**
Marit Kannelmäe-Geerts
- 4 **Toeta ja arenda enda ja teiste loovust**
Eda Heinla
- 8 **Kommentaar: Kuidas saada loovaks noorsootöös?**
Urmo Reitav
- 10 **Loovus minus ja teistes: Mis selles erilist on?**
Stanislav Nemeržitski
- 12 **Loovus on loovus?**
Virko Annus
- 14 **Tulevikustaaride madalaim ühishnimetaja on loovus ja digivõimekus**
Toomas Tamsar
- 16 **Loovuse inspireeriv jõud**
Harald Lepisk
- 18 **Loovuse ja hulluse mütoloogiast**
Anna-Kaisa Oidermaa
- 19 **Kas kunstiinimesel on eriline aju?**
Jaan Aru
- 20 **Kuidas ma hakkasin looma**
Jim Ashilevi
- 22 **Uurimustööd tudengitelt**

Taeta ja arenda ENDA JA TEISTE LOOVUST

EDA HEINLA
PhD Tallinna Ülikooli
Kunstide Instituut
kunstiteraapiate
osakonna dotsent

Loovus hõlmab meie elu kahte kõige olulisemat mõistet – vaimne ja esteetiline elamisviis, mis toetab ühiskonnas humaansust ja vaimset tervist, ning inimvara on äris ja riigikorras kasutatav vaimne ressurss, mis tõstab füüsilist heaolu ja majanduslikku õitsengut. Loovuse kohta käivate uurimuste üks olulisemaid küsimusi on aastakümneid olnud, kuidas õpi- ja huvitegevused saaksid toetada nii laste kui ka täiskasvanute loovuse avaldumist ning milliseid oskusi on selleks vaja arendada.

Eesti keeles on kasutusel „loovusega“ samas tähenduses termin „kreatiivsus“ (*creativity*), mille on eestikeelse vastena välja töötanud emeriitprofessorid Oleg Mutt ja Inge Unt 1971. aastal. Kõiki inimtegevuse valdkondi hõlmava üldise mõistena võeti sõna „kreatiivsus“ kasutusele 19. sajandil. Loovuse uurimise ja mõõtmise teaduslikuks pöördepunktiks oli Joy Paul Guilfordi artikli „Creativity“ ilmumine 1950. aastal [Guilford, 1950].

LOOVUSE MÕISTE. Küsimusele, *mis on loovus*, on loovuse valdkonna teadlased viimase pooleaja aasta jooksul vastanud erineval viisil. Seetõttu on loovuse tunnustatud uurija Mark Runco teinud ettepaneku kasutada loovuse määratlustes kindlasti kahte mõistet: originaalsust (ehk uudsust, ebatavalisust) ja efektiivsust. Selleks et kõigis inimtegevuse valdkondades originaalsed mõtte ja/või tegevuse tulemused oleksid loovad, peavad need olema tõhusad ja toimivad [Runco & Jaeger, 2012]. Uudsuse piirid võivad olla väga laiad: alates minimaalse erinevusega olemasolevast kuni radikaalse uudsuseni (uus kunstiliik, uus teaduslik paradigma, uus tehnoloogia). Teisalt jaguneb uudsus subjektiivseks (isiksusele endale uudne) ja objektiivseks (antud valdkonna arengu piires uudne) [Kaufmann, 2003].

NELJA LOOVUSE MUDEL. Eeltoodud lähenemisviis on andnud aluse liigitada loovuse mõiste neljaks, mida tunnustatakse nn „nelja loovuse mudelina“ [Kaufmann & Beghetto, 2009].

- 1) Väljapaistev loovus (*Big-C creativity*) – selgelt väljapaistev loometulemus kogu inimkonna tasandil, üheks aluseks näiteks vähemalt 100 lause pikkune kirje entsüklopeedias „Britannica“.
- 2) Erialaloovus (*Pro-c, professional creativity*) – professionaalsel tasemel loov panus mis tahes valdkonnas.
- 3) Igapäevane loovus (*little-c creativity*) – igapäevaste eluprobleemide lahendamine uudsel ja kasulikul viisil, oskus kohaneda erinevates tegevustes ja olukordades, avatus kogemustele, sotsiaalne paindlikkus [Richards, 2006].
- 4) Õpiloovus (*mini-c creativity*) – õppimise protsessile

omane loovus, isikule endale uudne ja tähenduslik kogemuste, tegevuste ja sündmuste tõlgendamine. „Loominguline sähvatus“, mida inimesed kogevad uusi mõisteid õppides või uusi võrdlusi luues.

LOOVUSE AVALDUMISE TOETAMINE – ME KÕIK OLEME LOOVAD.

Mark Runco [2007] lähtub õpiloovuse mõistes Jean Piaget' õppimisteooriast, mille järgi õppija rakendab õpitava nähtuse mõistmiseks olemasolevaid mõtteskeeme (assimilatsioon) ja seejärel õppimise tulemusena uuendab oma mõtteskeeme (akkommodatsioon). Isikupärase loovuse põhitunnus on oma kogemuste ainulaadne interpreteerimine, mille tulemuseks on meile endale uudsed tõlgendused.

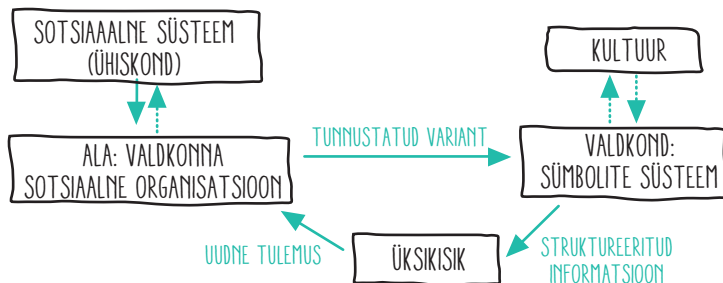
Ronald Beghetto [2013] on veendunud, et õpiloovuse mõistmise kaudu on võimalik julgustada kõikide õppijate loovaid väljendusi. Teadmiste, oskuste areng, nende avaldumine loometulemusena on õpiloovuse tõlgenduste arengu tulemus. Autor kasutab siin nn „kavatsusliku ümberkodeerimise“ (*ideational code-switching*) mõistet: lapse oskus liikuda õpiloovuse (isikule endale tähendusrikas uus idee, arusaam) ja igapäevase loovuse (teiste poolt sobivaks tunnistatud uudne idee, lahendus) vahel. Kavatsuslikku ümberkodeerimist toetavad järgmised tegurid:

- 1) Aeg laste ideede kuulamiseks. Õpetaja, huvijuht peab kuulama kõigi õpilaste ideid, vaatamata sellele, kui ebasobivad või kasutatud need võivad esialgu näida. Lapsed pakuvad oma ideid välja siis, kui nad kindlalt teavad, et need on teretulnud, ja kui nad saavad kindlustunde intellektuaalseks riskimiseks.
- 2) Märguanne (märkamise ja tagasiside andmine) ideele, mis ei ole ka antud hetkel asjakohane. Õpetaja, huvijuhi märkuanne võib toetada laste eneseväljenduse julgust, soovi saada tagasisidet idee sobivuse kohta ja lapse arusaama, et tema ideed on talle isiklikult olulised. Informatiivne tagasiside aitab õpilasel aru saada oma ideede vastuvõetavusest.
- 3) Võimaluse andmine ideede taasesitamiseks, näiteks võimalus rääkida ideest põhjalikumalt järgmises tunnis, ideede postitamise võimalused (klassis spetsiaalne kast, veeb).

LOOVUSE AVALDUMIST TOETAV KESKKOND. Loovuse avaldumist saame toetada keskkonna neljal tasandil:

- 1) üksikisiku tegutsemise keskkond – tegutsemise otsene koht ja situatsioon;
 - 2) mikro-keskkond – perekond, kaasinimesed, õpi-, töö-keskkond, majanduslik olukord;
 - 3) makro-keskkond – sotsiaalsed, poliitilised ja majanduslikud tegurid;
 - 4) meta-keskkond – looduslik, etniline, evolutsiooniline ja (sotsiaal-) ajalooline globaalne mõde [Urban, 2003].
- Kõiki nelja tasandit hõlmab Mihály Csikszentmihályi [1999; 2010] loovuse käsitlus, mille alusel ei ole loovus ühe indiviidi tegevuse tulemus, vaid sotsiaalse süsteemi otsus üksikindiviidi tegevuse tulemuse üle. Loovus toimib kolme teguri koostöös:
- a) valdkond – uudsete lahenduste väljatöötamise aluseks olev informatsioon;
 - b) väli – antud ala eksperdid, kes otsustavad oma kriteeriu-

mite alusel üksikisiku tegevuse tulemuse uudsuse üle; c) üksikisik – igas vanuseastmes inimene, kes teeb valdkonnast saadud informatsioonis vähemalt temale endale uudseid muudatusi ning esitab selle alusel oma loometulemuse tegevusvälja ekspertidele. Kui uuendus on antud välja jaoks väärtuslik, siis liidetakse see antud valdkonna sümbolite süsteemi, millest saavad omakorda ideid järgmised loojad (vt joonist 1).

Joonis 1. Mihály Csíkszentmihályi loovuse model (Csíkszentmihályi, 1999).

Antud mudeli alusel otsustavad lapsed ja täiskasvanuid ümbritsevad olulised inimesed – kodused, õpetajad, huvijuhid, kolleegid, valdkonna tipp-spetsialistid jt lapse mõtlemise ning tegevuse tulemuse uudsuse üle. Kui tegevuse tulemus on ümbritsevate inimeste hinnangul piisavalt uudne, siis kantakse see üle kasvamise, õppimise ja töötamise keskkonda. Nii saavad lapsed kasutada enda ja teiste loometulemusi järgmiste uudsete lahenduste väljatöötamisel. Õppe- ja huvitegevuses on väga oluline loometulemusele tagasisidet andev ekspertrühm ehk eakaaslased, õpetajad, tegevusjuhid. Nemad annavad märku selle kohta, kas lapse idee, probleemi lahendus, ese, kirjutis jmt on uudne, harva esinev, selles sisalduv originaalsus teistele mõistetav, kasulik ning rõõmu pakkuv. Loomulikult lähtuvad lapsed tagasiside andmisel oma teadmistest ja kogemustest, isiklikest eelistustest. Seetõttu võib täiskasvanule täiesti tavaline uuendus tunda lastele suure leiutisena, kuid selles tegevusrühmas ongi see suur leiutus. Looming on sündmus alati oma konkreetsetes kontekstis. Laste loometulemuste eksponeerimine ja kasutamine on teistele eakaaslastele ja uudse lahenduse autorile endale järgneva loova lahenduse väljatöötamise algmaterjal. Csíkszentmihályi (2010) on seisukohal, et ühe rahvuse loovust on võimalik uurida järgmiste tasandite kaudu:

1) õppimiseks ja huvitegevusteks tagatud institutsioonide küllus;

2) ühiskonna toetus nii igapäevase kui ka erialase loovuse tulemuste avaldamisele;

3) iga indiviidi uudishimulikkus, originaalsus, haaratus tegevustesse erinevatel tasanditel (perekonna, kooli-, huvihariduse ja töökeskkond jne) ning eluetappidel.

LOOVUST TOETAVATE OSKUSTE ARENDAMINE. Teresa Amabile (1990) teooria järgi toetavad loovuse avaldumist valdkonnaga ja loovusega seotud oskused, kusjuures nende toimimise aluseks on sisemine motivatsioon (vt joonis 2). Valdikkonnaga seotud oskuste hulka kuuluvad teadmised valdkonnast, vajalikud tehnilised oskused ja spetsiaalne antud valdkonda puudutav anne. Loovusega seotud oskused eeldavad sellist kognitiivset stiili, mis soodustab probleemide nägemist uudsel viisil. Edenemist soodustava tööstiilina peab autor oluliseks visadust ja aktiivsust ülesande täitmisel. Isiksuse omadustest, millest loovusega seotud oskused sõltuvad, on olulised sõltumatus, enesedistsipliin, riskimisjulgus ja sihikindlus. Eelnimetatud oskused ei toimi, kui puudub motivatsioon, sealjuures võib kõrge sisemine motivatsioon kompenseerida mitte eriti silmapaistvaid loovaid oskusi. Ülesande loov lahendamise käivitub siis, kui ollakse sisemiselt huvitatud tegevusest, ja seda teadvustatakse endale.

Me kõik saame oma loovaid oskusi arendada kolmel tasandil: soovitude järgimine igapäevasteks tegevusteks, loomeprotsessi toetavate oskuste arendamine ja spetsiaalsete tehnikate õppimine.

NÄITEID IGAPÄEVASTEST SOOVITUSTEST, KUIDAS OMA LOOVUSE AVAVALDUMIST TOETADA

Ava silmad! Arenda lihtsalt vaatamist, kuulamist. Harjutus: kanna endaga alati kaasas märkmikku, et kirja panna seda, mida kuuled, näed, tajud. Näiteks võiksid märkmikku kirjutada järgmist: autode värvus, ühistranspordis inimeste nägude kirjeldused, jutukatked, päikesevalgus, mobiilihelinad, pildikesed ümbritsevast looduskeskkonnast, linnaruumist jne.

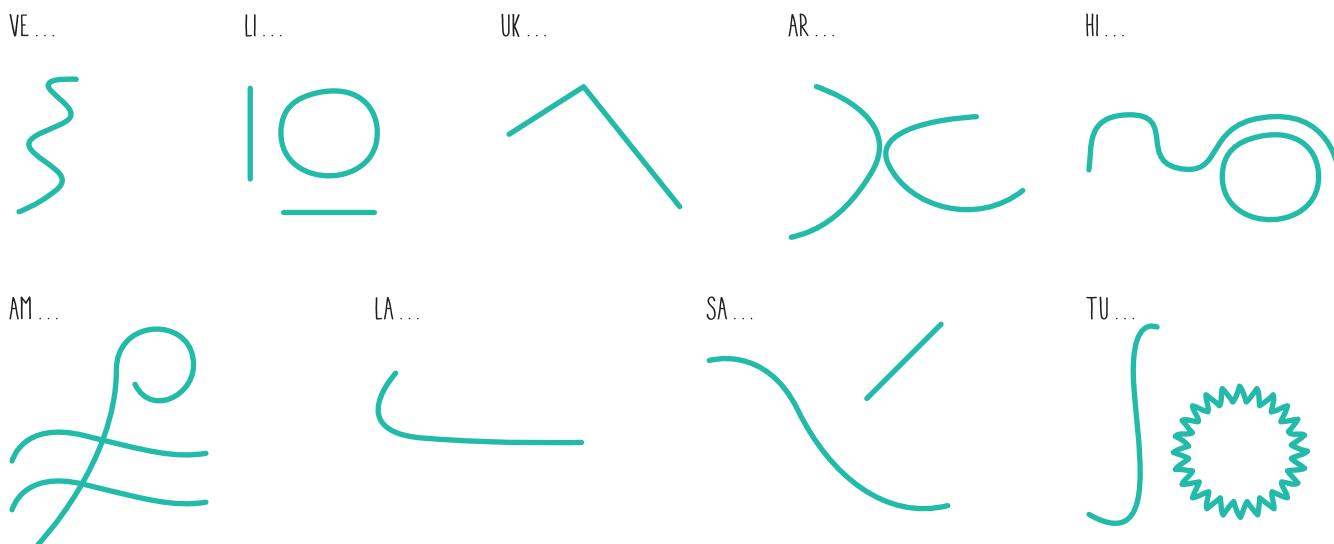
Arenda oma ideede vabajooksu. Luba endale kinnitust: „Mina olen loov inimene.“ Kui sa ergutad eneserefleksiooni, siis oled ümbritseva maailma suhtes palju avatum. Harjutus: ava märkmik, tee lihtsalt mõned jooned, pliiatsijäljed, ära mõtle sellest, mida teed, lihtsalt lase pliiatsil liikuda sulle sobival viisil. Pärast mitut katsetust mine tagasi algusesse, vaata, mida oled teinud. Luba endale sellist „mängu“ iga päev.

Harjuta automaatset vabakirjutamist, -joonistamist. Harjutus: kirjuta või joonista tund aega järjest automaatselt iga päev. Võid teha nii palju vigu (kirjavead, halb käekiri) kui meeldib. Samuti võid

VALDKONNAGA SEOTUD OSKUSED	LOOVUSEGA SEOTUD OSKUSED	ÜLESANDELE SUUNATUD MOTIVATSIOON
Teadmised valdkonnast Nõutavad tehnilised oskused Valdkonda puudutav anne Sõltuvad: - Kaasasündinud kognitiivsetest võimetest - Kaasasündinud tajust ja motoorsetest oskustest - Formaalsest ja mitteformaalsest haridusest	Kohane kognitiivne stiil Teadmised uudsete ideede genereerimisest Edenemist soodustav tööstiil Sõltuvad: - Väljaõppest - Ideede genereerimise kogemustest - Isiksuse omadustest	Ülesandesse suhtumine Oma motivatsiooni tajumine ülesande sooritamisel Sõltuvad: - Ülesande suunatud sisemise motivatsiooni algsest tasemest - Välise piirangute olemasolust või puudumisest - Individuaalsest võimest vähendada väliseid piiranguid

Joonis 2 Loova sooritusse komponendid (Amabile, 1990: 77)

Lisa 1

Nendel piltidel on eseme/ tegelase/ pildi alguse jooned ja pealkirjade esimesed tähed. Lõpeta alustatud joonistused ja pealkirjad. **Mõtle välja selliseid asju, tegelasi ja olukordi, mille peale keegi teine sinu arvates ei tule.**

joonistada, maalida, tantsida. Ära mõtle sellele, milline on tulemus. Kasuta korralikult ettevalmistatud (puhastatud, tuulutatud ruumi, koristatud lauda) ja mõnusat kohta (hubane valgus, küünlaleek, mõnus tool).

Mängi. Mine põrandale. Põrand on parim koht lapsepõlve tagasipöördumiseks. Siruta ennast mõnusasti vaibal ja mõtle välja tegevuskoht: mets, põld, lahinguväli, kosmos vmt. Ehitapappkarpide, tpsidest laev, loss, aed, linn, maastik või mida iganes soovid. Võta endale iga päev vähemalt 10 minutit aega mängimiseks, sõlmi endaga kirjalik kokkulepe. Kui loovus „jookseb kinni“, siis lama põrandal ja pane tähele, kuidas sinu maailma tajumine muutub. Ära muretse aja pärast, mis kulub lihtsalt lamamiseks.

Vastandu ummikseisuga. Keskendu üksikasjadele, mida näed ja kuuled lähiümbruses. Kirjelda või joonista neid elemente mikroskoopilise selgusega. Võta selleks aega päevi, kuni tegutseja loodus muutub. Kui sul ei ole midagi öelda, siis kirjelda oma kätt, maitset, oma keelt suus, oma kõnnakut, nahatundlikkust, oma kujutist peeglis. Lisa siia ka riided, asjad, mille oled katki teinud, mida näed auto aknast, mittevajalikud asjad, mida oled ostnud jne.

Loomeprotsessi toetavate oskustena peaksime nädalas võtma vähemalt paar tundi aega oma fantaasia, kujutlusvõime ja assotsiatsioonide loomise arendamiseks. Fantaasia ja kujutlusvõime harjutused leiad lisast 1 ja 2.

Assotsiatsioonide loomise harjutused:

1) Moodusta sõnakett, leia eelmise sõnaga uus seos.

Näide: vesi—joomine—karastusjook—suvi—rand—purjetamine... Alusta nüüd saadud reas viimase sõnaga ja püüa lõpetada esimesega.

2) Sõna tähenduse muutmine. Mõtle nendele sõnadele uued tähendused: müra-karu; loo-ming; järel-tulija; musi-rull; esivanem; liisi-ma; sussid püsti; näide: mäletsema = nõrgalt mäletama.

Loovat mõtlemist arendavad tehnikad on jaotatud eesmärgi järgi nelja rühma:

1) hargnevat mõtlemist arendavad tehnikad, kus peamine eesmärk on kolme loova mõtlemise komponendi – ideede voolavuse, mõtlemise originaalsuse ja mõtlemise paindlikkuse – arendamine;

2) koonduvat mõtlemist arendavad tehnikad, mille eesmärk on arendamiseks sobivate ideede väljavalimine, nende koon-

damine ja detailne väljatöötamine;

3) probleemide, probleemsete ülesannete lahendamise tehnikad, kus julgustatakse ja oodatakse probleemide lahendamist ebatavalisel viisil;

4) loovaid lähenemisi eeldavad tegevused (peamiselt huvitegevused), mille eesmärk on isikule endale uudsete toodete, lahenduste väljamõtlemine ja teostamine;

5) selliste käitumisviiside ja suhtumiste kujundamine, mille eesmärgiks on avatus, sallivus enda ja teiste loova mõtlemise ning käitumise suhtes.

Enamlevinud hargnevat mõtlemist arendavad tehnikad: ajurünnak, sinektika, SCAMPER, eelduste blokeerimine, suunatud kujutlused, alternatiivsed lahendused, maatriks. Näide maatrikstehnikast (lisa 3).

Kokkuvõtteks. Kõik inimesed on seesmiselt motiveeritud uute arusaamade loomisest ehk isikupäraselt loovad.

Kasutatud kirjandus

Beghetto, R. A. [2013]. *Killing Ideas Softly? The Promise and Perils of Creativity in the Classroom*. Information Age Publishing, INC.

Csikszentmihalyi, M. [1999]. Implications of a Systems Perspective for the Study of Creativity. – In: R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of creativity* [pp. 313–333]. New York: Cambridge University Press.

Csikszentmihalyi, M. [2010]. A systems perspective on creativity and its implications for measurement. – In: E. Villalba (Ed.), *Measuring Creativity* [pp. 407–414]. European Commission Education and Training. From http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc2082_en.htm

Guilford, J. P. [1950]. Creativity. – *American Psychologist*, 5, 444–454.

Kaufmann, G. [2003]. What to Measure? A new look at the concept of creativity. – *Scandinavian Journal of Educational Research*, 47[3], 236–251.

Kaufman, J. C. & Beghetto, R. A. [2009]. Beyond Big and Little: The Four C Model of Creativity. – *Review of General Psychology*, 13[1], 1–12.

Richards, R. [2006]. Frank Barron and the Study of Creativity: a Voice that Lives on. – *Journal of Humanistic Psychology*, 46[3], 352–370.

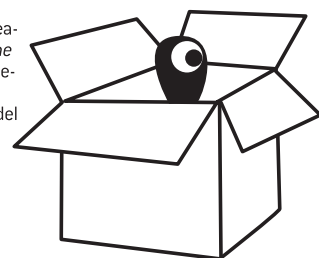
Runco, M. A., Jaeger, G. J. [2012]. The Standard Definition of Creativity. – *Creativity Research Journal*, 24[1], 92–96.

Runco, M. A. [2007]. *Creativity. Theories and themes: Research, Development, and Practice*. Academic Press Elsevier Inc.

Smith, G. J. & Carsson, I. M. [1990]. *The Creative Process: A Functional Model Based on Empirical Studies from Early Childhood to Middle Age*. International Universities Press, Inc. Madison, Connecticut.

Smith, G. [1997]. The Internal Breeding-ground of Creativity. – In: A. E. Andersson & N.-E. Sahlin (Eds.), *The Complexity of Creativity* [pp. 23–34]. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London.

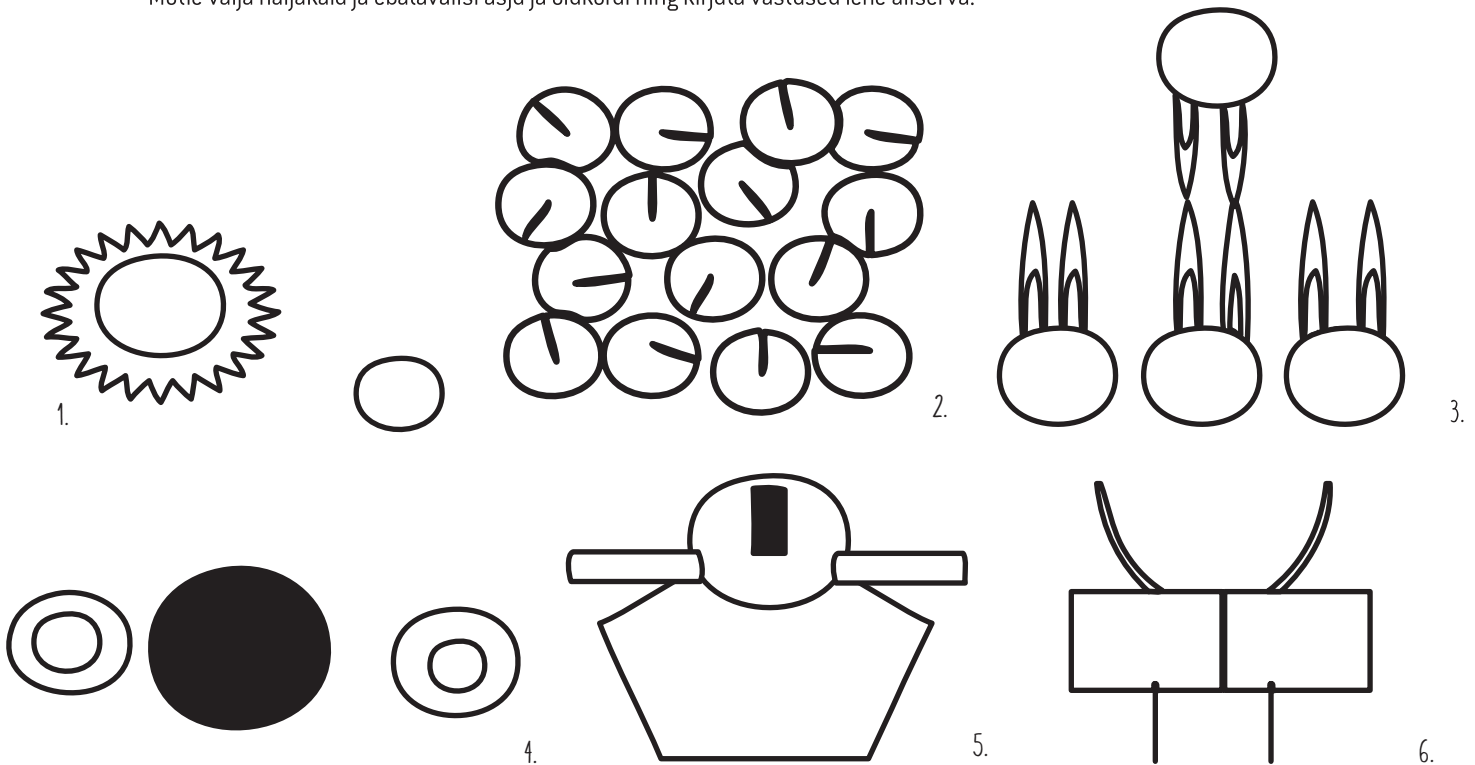
Urban, K. K. [2003]. Toward a Componential Model of Creativity. – In: D. Ambrose et. al. (Eds.), *Creative Intelligence toward Theoretic Integration* [pp. 81–112]. Hampton Press, Inc.

Lisa 2

PEALTVAATED

Need pildid näitavad, milline vaatepilt lindudele kõrgelt ülevalt avaneb. Mis sina arvad, mida linnud nägid? Mõtle välja naljakaid ja ebatavalisi asju ja olukordi ning kirjuta vastused lehe allserva.

1.
2.
3.

4.
5.
6.

Lisa 3

MORFOLOOGILINE MAATRIKS

- 1) Vali pimesi igast tulbast üks/kaks tegelast, tegevuskoht, eesmärk ja takistus.
- 2) Leia lahendus, kuidas tegelane ületab takistuse ja saavutab eesmärgi.
- 3) Mõtle tegelasele nimi ja tema seiklustest väike lugu. Lase fantaasial lennata!

TEGELANE	KOHT	EESMÄRK	TAKISTUSED
Maailmarändur	pööning	kirjutada novell	kuuvalgus
Visa kalamees	kiirtee	[kellegi] südant murda	osutub tagaotsitavaks
Saabastega kass	paat kärestikus	võita võistlus [milline?]	kivimüür
Helilooja	aknalaud	saada kiita [kellelt?]	katkine sõiduvahend
Ahjualune	rakett	vallutada mäetipp	murtud jalaluu
Minu hea sõber [kes?]	mererand	küpsutada maitsev kook	paduvihm
President [kes?]	mäetipp	lennata Marsile	halb päev
Noorpaar	prügikast	põgeneda igavuse käest	ammu kadunud onu
Mina ise [kui vana?]	kasvuhoone	hüpata langevarjuga	hirm [mille ees?]
Kiusupunn	Pariis	tunda ennast mõnusalt	tugev peavalu
Merehädaline	aiapidu	teha imet	põrgulärm
Tuntud tegelane [kes?]	ahjupealne	panna endasse armuma	häbematult kõrge hind
Suurushullustuses [kes?]	heinakuhi	nautida pidu [millist?]	laevahukk
Puhkpilliorkester	jaanik	rajada tsirkus	plahvatusoht
Vilunud viriseja [kes?]	samba tipp	pöörata elus uus lehekülg	rikkis ukسلukk
Rahutu hing	mägiraudtee	saada lahti vanast harjumusest [millisest?]	siniseks löödud silm
Reibas vanapaar	piknik	meisterdada õhinal [mida?]	putukad [kes?]
Tüütu tüüp [kes?]	riietumiskabiin	ületada köiel kuristik	kokkupõrge [kellega, millega?]

URMO REITAV

Tallinna Ülikooli noorsootöö lektor

Kommentaar:

KUIDAS SAADA LOOVAKS NOORSOOTÖÖS?

Eda Heinla kirjutab, et „loovust mõistetakse peamiselt originaalsuse ehk uudsusena ja efektiivsuse võtmes“. Tõepoolest, tänases ühiskonnas leiame, et loovust käsitletakse ülitähtsustatult, õigemini selle defitsiiti või siis kirjeldatakse seda inimvara ja kestlikkuse alustalana, mida on vaja avastada ja toetada. Kohati viib selle käsitlemine lausa masenduseni – kas mina olen ikka piisavalt loov, sest loovus on üks tuleviku päästerõngas. Uuenduslikkust nõutakse ja vajatakse igal pool – projektitaotlustes, võtmepädevuste kujunemisel, tootearenduses, põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas, ettevõtluse arendamisel, kasvukeskkonna loomisel lastele ja noortele jm. Lausa igal pool, isegi noortevaldkonnas.

Artikli alguses viidatud loovuse kaks olulisemat mõõdet – vaimne ja esteetiline – sundisid mõtisklema selle üle, kuivõrd me seda noortevaldkonnas teadvustame. Kui palju me üldse oma valdkondlikku tegevust planeerides, läbi viies või analüüsides käsitleme neid kategooriaid. Veelgi enam – kuidas toetab noorsootöö noorte loovuse avaldumist ning milliseid oskusi on selleks vaja arendada? Tõenäoliselt tundub enamikule eelnev küsimus kohatu või mõistetamatu, sest ollakse ju harjunud, et loovus on oluline komponent noorsootöös. Kuid kas ikka on?

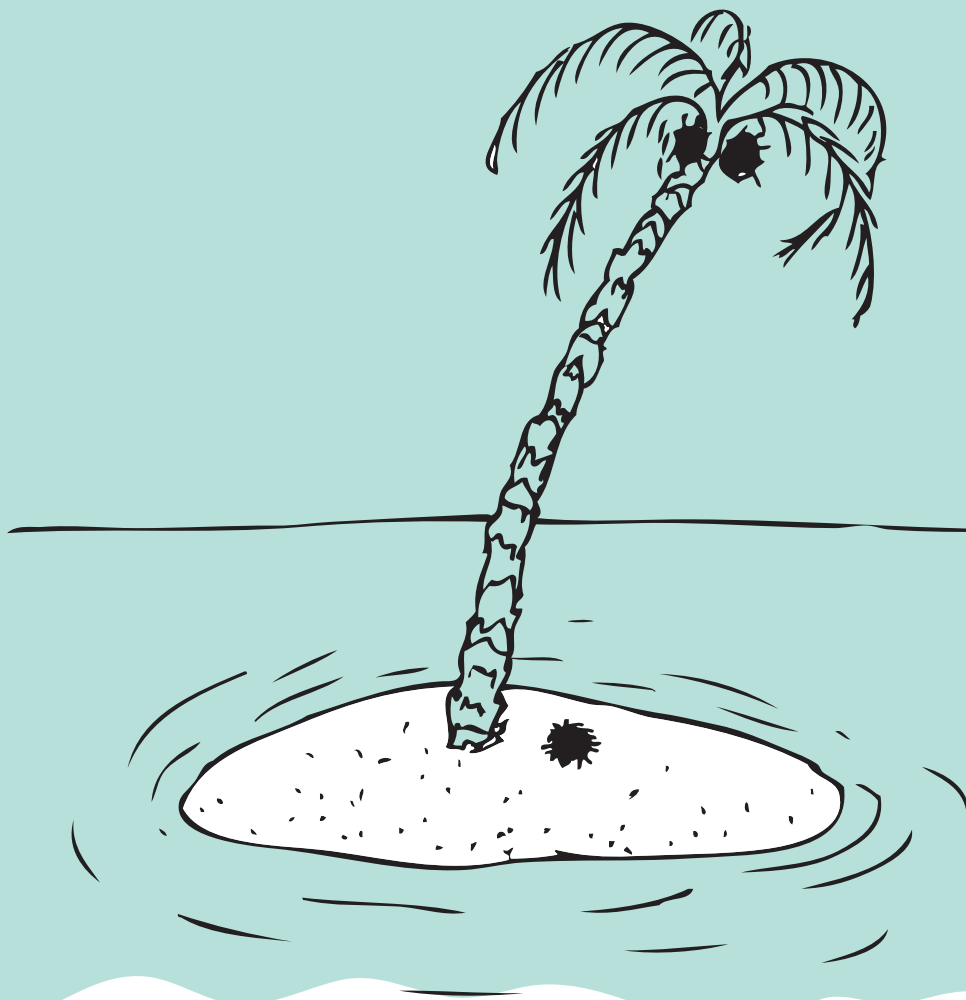
Noortevaldkonna arengukavas 2014 – 2020 on rõhutatud, et „noore andeid, huvisid ja loovust tuleb tunnustada ja neid peab olema võimalik arendada ning see toimub peamiselt just noorsootöös“. Seega seatakse meile kui noorsootöötajatele väga suur vastutus ja kohustus loovuse toetamisel. Veelgi enam, arengukava esimene alaeesmärk ja meede viitavad väga selgelt loovuse arendamisele: „noortele on vaja rohkem võimalusi loovuse avaldamiseks ja arendamiseks“.

LOOVUS = HUVITEGEVUS?

Oleme täna liialt harjunud loovusest rääkima huvihariduse ja huvitegevuse kontekstis, kuid minu arvates on see siiski liiga kitsas lähenemine. Kui laiemalt kogu ühiskonnas räägitakse ja ärgitatakse loovusele, innovatsioonile, ettevõtlikkusele, siis kas ülejäänud noorsootöö tegevustes me loovust sel juhul käsitlema ei peaks? Kuidas eelnevalt nimetatud kaks mõõdet – vaimne ja esteetiline – väljenduvad meie tegevuses? Jah, käsitööringis või joonistades või bändi tehes on noorel tõepoolest võimalus oma andeid väljendada ning juhendajana võimalus seda veelgi laiemalt näidata või suunata. Aga kuidas muus tegevuses, näiteks matkates, avatud noorsootöös, tänavatöös, laagris või sootuks töökasvatuses? Hästi inimlik ja kerge on noorsootöötajana avastada end mugavustsoonist ja kujutleda, et nn huvitegevuse kaudu me loovuse avaldumise ja arendamisega tegelemegi, kuid see on siiski väga kitsas vaatenurk.

Loovuse toetamist saame väljendada ka oma käitumises ja suhtlemises. Harjumuspäraselt soovime ju alati vastata kiiresti noorte küsimustele või püüda ise leida teatud probleemide lahendusi. Kuid mis võimaluse me jätame sel juhul noorele, et ta kasutaks ise oma võimeid, kogemusi ja oskusi vastuste või lahendusteni jõudmisel? Olles kõrval, motiveerides ja toetades teda selles, avaldub noore potentsiaal märgatavalt paremini. Jah, see võib olla vahel aeganõudvam, kuid kindlasti tõhusam ja mõjuvam tema enda jaoks. Kas mitte ka noorsootöö mõiste pole meil sõnastatud nõnda, et noorsootöö eesmärk on luua tingimused. Nagu eelnevas artikliski on toodud välja, et „kõik inimesed on loovad, selleks on vaja anda võimalust ja seda toetada“. Nagu on viidatud Ronald Beghettole (2013), kes on veendunud, et „õpilooovuse mõistmise kaudu on võimalik julgustada kõigi õppijate loovaid väljendusi“.

JOONISTA KOLM ASJA,
MIDA VAJAD LOOVA KESKKONNA
LOOMISEKS ÜKSIKUL SAAREL

LOOV KESKKOND

Praktilist noorsootööd tehes olen veendunud ja kogen pidevalt, et keskkonnal on väga suur mõju arengule, sealhulgas loovuse väljendumisele. Sinna kuulub kindlasti füüsiline, vaimne, sotsiaalne, emotsionaalne ja eetiline keskkond. Kui palju on keskkonnas uuenduslikkusele ja loovusele ruumi või kuidas noorsootöötajane sellele rohkem tähelepanu pöörata või ruumi anda? Taas kord annab Eda Heinla artikkel häid suuniseid loovuse avaldumise toetamisele keskkonna tasandil, lausa neljal erineval moel. Kindlasti ei ole meil võimalik mõjutada kõiki neid tasandeid, kuid esimest ja teist kohe kindlasti.

Siinkohal kutsun mõtlema, kas noortepärane keskkond = loov keskkond? Ehk, kui ruumis on seinad erivärvi või leidub seal plakateid, siis kuidas see mõjub. Või milliseid sõnu ja muusikat kasutada, kas minu kui noorsootöötaja tagasiside on hinnanguvaba või kriitiline, milliseid väärtuseid kehtivad normid meile edasi kannavad? Tõestatud ju on, et värvid suudavad meie mõtteid ja käitumist mõjutada, samuti hinnangud (nii sõnades kui näoilmega) jm.

Keskkonnal on oluline roll keskendumisele, avatusele ja sallivusele, motivatsioonile, uudishimu tekitamisele, mängulisusele ning turvatunde tekkimisele. Mulle meenub kunagistest pedagoogikaõpingutest Lev Vögotski teooria, mille järgi peab keskkond looma lapsele võimaluse uuel tasemel tegutsemiseks ehk laps areneb kiiremini, kui tal võimaldada vabalt turvalises keskkonnas tegutseda. Sama kehtib ju ka noore ja täiskasvanu puhul.

LOOVUSE OSKUSED

Oleme veendunud, et loovus on vajalik ja tähtis, aga kuidas selleni jõuda? Eda Heinla kirjutab, et „loovusega seotud oskused eeldavad stiili, mis soodustab probleemide nägemist uudsel viisil, ning see käivitub siis, kui ollakse sisemiselt huvitatud tegevusest ja seda teadvustatakse endale“. Siinkohal võiks silmas pidada iseennast kui noorte toetajat, aga ka noort. Milliseid oskuseid ma ise vajan või kasutan, et jõuda loovate lahendusteni?

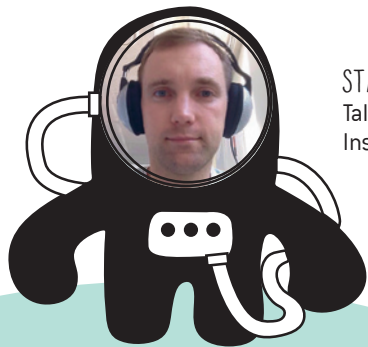
Artiklis toodud soovitusend enda loovuse avaldumise toetamiseks on lihtsad ja suurepärase. Taas kord on lihtne mattuda argipäevategevustega rutiini ja iseennast ära unustada. Millised on minu loovad mõtted ja lähenemised noorsootöötajana uue tööaasta tegevuskava planeerimisel, projektitaotluse koostamisel, konkreetsele sündmusele eesmärkide sõnastamisel, probleemidele lahenduste leidmisel, uute noorte kaasamisel, konfliktse olukorra lahendamisel, kolleegide juhendamisel jne.

Püüdes toetada noorte loovuse väljendumist ja edenemist, on meil vaja tegeleda ka iseendaga – kuidas on lood minuga, kuidas väljendub minu tegevuses ja käitumises loovus, kui kergelt või raskelt leian ise ülesannetele loovaid lähenemisi või uusi väljundeid oma tegevuses? Seda arvamustlugu kirjutades tegin artiklis soovitatud harjutused läbi ja üllatusin meeldivalt – ka minul on vaja leida nädalas vähemalt tunnike, et tegeleda oma kujutlusvõime, fantaasia ja assotsiatsioonide arendamisega. Veelgi enam, õppida senisest aktiivsemalt kasutama loovat mõtlemist arendavaid tehnikaid.

Olles ise loovad ja arendades ka enda loovust, oleme eeskujuks noortele ning toetame nende loovuse avaldumist ja arengut. Oleme loovad noorsootöötajad!

Loovus minus ja teistes:

MIS SELLES ERILIST ON?

STANISLAV NEMERŽITSKI
Tallinna Ülikooli Kunstide
Instituudi loovusõpetuse lektor

Iga õpetamisega kokkupuutuv inimene tunnetab survestamist loovuse erilise väljatoomise ja arendamise osas. Riiklikus õppekavas on loov eneseväljendus ja oskus loominguliselt oma ideid edasi anda sõnastatud lausa kohustusliku õpiväljundina. Abiturientide sisseastumiskatsed ülikooli, tulevased tööotsingud, eneseteostus – kõikjal on „loovus“ rasvaselt kirjas ja läbiv teema. Ent mis see loovus selline on, kuidas seda arendada, ja mis peamine, mida meie õpetajate, noorsootöötajate, huvijuhtide ja muude lastega kokkupuutuvate erialade esindajatena saame selles ära teha?

SEOSTE ÄRATUNDMINE

Loovuse definitsioone on mitu, kuid enamus loovuse uurijaid ja teoreetikuid nõustuvad loovuse kindlates aspektides. Esiteks hõlmab see teatud kognitiivseid oskusi: teatud tasemel kognitiivne areng (kuigi laialt levinud romantiseeritud, ehkki eksitava vaate järgi on vaimselt häiritud inimesele aprioorset omane loominguline alge ja loovuse puhang); pragmaatiline mõtlemine – kuidas saan lahendada mulle antud ülesannet parimal võimalikul moel; oskus näha seoseid seal, kus enamus neid ei näe.

Seoste nägemine on nagu tolles vanas reklaamis: „Mis teile seostub sõnaga „suvi“?“ „Kana.“ Mida väiksem on lahknevus ehk mitmekesisus seoste loomisel – või nagu meie näites, mida rohkem nähtusi ja objekte seostubki „kanaga“ –, seda väiksem on potentsiaal loovaks eneseväljenduseks, teistmoodi mõtlemissuks. Hea käitumine ei seostu ainult koolis käimise, kodutööde tegemise ja headele hinnetele õppimisega – heaks käitumiseks saame nimetada igat pingutust, mida inimene teeb teiste jaoks. Olgu see lapsekäru bussist väljaaitamine, osalemine grupitöös, ettepaneku tegemine ja initsiatiivi võtmine. Kui meie täiskasvanuna näeme seda seost, saame säärase laiemat vaatepildi nägemist ja taotlemist õpetada ka lapsele.

MOTIVATSIOON UUENDADA

Loovuse teine oluline aspekt on inimese motiveeritus midagi uut ära teha. Motivatsiooni on teadagi kahte liiki – seesmine ja väline. Seesmine motiveeritus on meie enda innustus, huvi, vajadus tõestada endale (ja miks mitte ka muule maailmale), et oleme suutelised originaalselt mõtlema. See ongi „minu teema“, miski, mis mind paelub ja mis paneb tegutsema raskuste kiuste. Õppetöös on see huvi valdkonna vastu – kas see, mida parasjagu tunnis tehakse, on põnev, kas see pakub väljakutset, kas see on teostatav ja paneb minu võimeid proovile.

Väline motivatsioon toimib lisastimulatsiooni abil: kui heade hinnete eest premeeritakse õpilast välise (nt materiaalse) objektidega. Pikalt on arvatud, et loovuse seisukohalt on oluline ainult seesmine motivatsioon – mida suurem seos tekib õpilasel temaga, seda suurem on tema loodava produkti loov väärtus. Sest ta elab sellele kaasa, ta areneb ise oma tegevuse arendamise kaudu. Välist motivatsiooni on kaua peetud tingimusteta loovust pärssivaks: kui raha või komm otsas, kaob ka huvi tegevusala vastu.

Nüüdseks on selge, et see seisukoht päris must-valge pole – õiges kontekstis ja proportsioonis soodustab väline motivatsioon loovat, ennast ületavat käitumist. Ilmselt võib kaua vaelelda, kumma eneseväljendus on loovam või dramaatilisem, kas nälgival või heal järjel kunstnikul, kuid viimase kasuks räägib just mõõdukas koguses väline stimulatsioon (ma ei pea leiva pärast muretsema, saan keskenduda olulisele).

IGAPÄEVANE VS. ERILINE LOOVUS

Loovust kohtame igapäevastes tegemistes, kuigi eelkõige peame selle all silmas miski erakordset. See ongi üks paljudest loovuse paradoksist: kuidas saab miski eriline olla samal ajal igapäevane? Saab väga hästi, kui me teeme endale kohe selgeks, millest me räägime. Kas me räägime loovusest kui protsessist – viisist, kuidas inimene oma ideede ja lahendusteni jõuab; või on kõne all loovus kui saavutus – ehk võtame fookusesse lõpp-eesmärgi.

Õppetöös, eriti hindamises on palju räägitud vajadusest tunnustada lisaks tulemusele ka viisi, kuidas õpilane tulemuseni jõuab. Jah, lahendus ei pruugi olla korrektne matemaatiliselt, ent kui lahenduskäik on põnev, uudne ja selle konkreetse õpilase puhul midagi erakordset, siis kas see pole tunnustust väärt? Sellise positiivse kinnituse abil saamegi muuta protsesse, inimese käitumist, tema mõtlemissuuna ja seeläbi ka kujundada maailmavaadet. Tänapäeval on aina vähem valdkondi, kus õigeks vastuseks on vaid üks number/sõna – seega, mida rohkem julgustame erinevaid käike ja kombinatsioone proovima, seda rohkem soodustame õpilaste (aga ka iseendi!) võimet kontrollida ja suunata ise oma elu.

KONTEKST? KONTEKST!

Ilma kontekstita on võimatu loovusest konstruktiivselt rääkida. Nii nagu pole iga kritseldus veel uudne maalimisstiil, nii pole igasugune uudne ja originaalne idee veel ilmtingimata loovuse ilming. Et nimetada miski loovaks lahenduseks, peab see tegema midagi paremini, teistmoodi ja olema kasulik. Sellest loovuse aspektist vaadatakse väga tihti mööda, eeldusel, et originaalne eneseväljendus *per se* ongi eesmärk omaette.

Hoopis vastupidi – peame alati endalt küsima, kuivõrd on õigustatud ja vajalik uudne lähenemine, kas olemasolevatest ressurssidest ei piisa probleemi lahendamiseks, kas uudsus annab midagi juurde. Me ei eelda ju oma hambaarstilt, et ta hakkaks eksperimenteerima plommi asemel kirsikiviga – mis sest et keegi maailmas pole sellist asja teinud, ise eelistaks ikka vana head kindlat lahendust.

Kontekst annab loovusele rakendusvaldkonna, aga ka piiritleb seda, annab juhised ja suunised. Jah, vastupidiselt laialt levinud arvamusele loovus vajab piire. Kui palun lapsel joonistada „midagi teistmoodi“, täpsustamata, mida see tähendab ja mille alusel teistsugusust hindama hakkab, saan ma tegelikult mitteoriginaalse teose. Suure tõenäosusega rakendab laps mõnda olemasolevatest oskustest, ning originaalsuse mõttes on tulemus null. Ent lisades täpsustuse, mis on see teistmoodi, mida ootan, mis valdkonnast see on (nt loom, mida pole keegi näinud), saan hoopis laiema valiku tõeliselt originaalsetest ideedest.

LOOVUS MINUS JA TEISTES

Nagu üksikindiviidi puhul, allub loovus ka töökollektiivis samadele reeglitele. Grupis tuleb eriti tugevalt esile loovuse üks seaduspärasusi: koostisosade summa on suurem kui puhtalt nende koostisosade väärtused. Teisisõnu, iga kollektiiviliikme loov panus rühma tulemustesse tagab kogu rühma tehtud lahenduse kasulikkuse, uudsuse ja originaalsuse. Ent mitte ainult – see muudab ka kogu rühma tugevamaks, innovaatilisemaks ja avatumaks uudele kogemusele. Motivatsiooni puhul ei piisa enam üksikute rühmaliikmete soovist teha midagi uudset ja originaalset, vaid kogu rühma tegevuse üks eesmärkidest peab olema pidevalt oma tegevuskava parendada. Kogu rühma puudutavate protsesside parendamine eeldabki loovaid lahendusi, kuigi ei keskendu spetsiaalselt just originaalsusele. Loovust tuleb rakendada, mitte teha sellest kultust. Seeläbi muutubki loovus osaks igapäevasest elust nii kogu meeskonna, kollektiivi kui ka organisatsiooni puhul.

INFOVOO PARANDAMINE

Väga tihti takerduvad meie uudsed ideed organisatsiooni tasandil kuhugi. Suurimad ohud loovuse avaldamisele tulevad töökeskkonnas reeglina organisatsiooni seesmise kultuuri puudulikkusest. Kõik algab info liikumisest – mida vaevalisemalt see toimub, seda keerulisem on aru saada, kes ja mille uuega on hakkama saanud. Kas info jääb kuhugi kinni, kelle taga on ülesannete lahendamiseks vajaliku andmestiku puudumine, kes on n-ö pudelikael ning kuidas saab muuta infovoogu kiiremaks, efektiivsemaks, muravabamaks – neile küsimustele vastates saame ise mõjutada oma rühma (kollektiivi) tegevust positiivselt.

UUENDUS KUI TÖÖSTIIL

Mida rohkem väärtustatakse *status quo* säilimist – teeme nii nagu enne, see toimib –, seda suurema tõenäosusega ei hakka uudsed ideed idanema. Liigne konservatiivsus lihtsalt ei võimalda uut, teistsugustel ideedel sündida. Nii nagu loovus loovuse pärast on totter, on ka vanadest töökommetest kramplikult kinnihoidmine ebaefektiivne. Tasub enda käest küsida, kas need toimimispõhimõtted, mida rakendame oma rühmas siiani, võimaldavad meil kasvada, täita uusi eesmärgid ja lahendada uusi ülesandeid. Tihti tulevad muutused väljaspoolt – s.t uudne väljakutse seab omad tingimused ka probleemide lahendamisele. Ent paaniline püüe säilitada kõike nii nagu vanasti, võttes võimalikult vähe riske ja toetudes ainult läbiproovitud meetoditele, ei pruugi enam uudses olukorras efektiivne olla. Kindlasti saame õpetada koolis lapsi ilma ühegi interaktiivse seadmeta. Samas teades, kuivõrd oluliseks osaks nende igapäevasest elust on muutunud kõik-sugused e-vidinad, ei tohi me hariduses sellest igapäevasest elust võõranduda.

RISKIDE VÕTMINE JA TAGAJÄRGEDE ANALÜÜS

Riskimise nappus ja vigade eest karistamine on läbiproovitud tingimused, mis tapavad igasuguse loovuse. Kui mul pole võimalik katsetada, eksida, oma vigu analüüsida ega uuesti proovida, siis ei sünni ühtki geniaalset ideed. Riskide võtmise võimalused tulenevad nii üksiku indiviidi kui ka töökeskkonna tasandilt. Kas mu juhtkond soodustab ebatavaliste lahenduste, ideede katsetamist, või pigem saan pragada, kui miskit teistmoodi teen? Teine küsimus – kui mul ei tule midagi välja, kas saan karistada või saan uue võimaluse tehtud viga parandada? Vastused neile küsimustele annavad vihje ka kollektiivis levinud suhtumise kohta uuendustesse ja originaalsetesse ideedesse.

VABADUS OTSUSTADA JA VIGU TEHA

Iseseisvus otsuste vastuvõtmisel aitab sisendada inimestesse usku oma loovpotentsiaali. Kõiki otsuseid ei peagi juhtkond tegema, siis on pudelikaela tekkimine vältimatu. Ma saan ise hakkama, sest mina vastutan oma tööõlgu eest ja mina tohin otsuseid vastu võtta. Parimaks motivaatoriks midagi uuendada on võime ja õigus seda teha. Ise valida viisi, aja, protsessi ja määratleda kriitilised edufaktorid – kõik see annab enesekindlusele juurde, mis omakorda aitab loova enesekuvandi tugevdamisele kaasa.

Me kõik teeme vigu. Vastupidiselt emade-isade õpetatud tarkusele, ainult ise vigu läbi tehes, kogeme nende olemust ja õpime ühtlasi efektiivsemaid, paremaid, õigemaid viise probleemide läheneda. Töökeskkonnas on vigade tegemise aktsepteerimine suurimaid eeldusi loovuse väljendumisele. Kui ma pean paaniliselt kartma oma vigade tagajärgi, siis ma ei hakkagi eksperimenteerima, vaid lähen kindlamat teed mööda. Kooli kritiseeritakse väga tihti just sallimatuse tõttu vigade vastu: on vaid üks õige vastus, kõik muu on vale (ja seeläbi ka karistatav, nt hinnetega). Ent kui annan võimaluse oma viga analüüsida, siis suurema tõenäosusega saan tulemuseks hoopis parema, uude ja efektiivsema lahenduse. Anna mulle aega, ära torgi eksimuste pärast ning võimalda hingamisruumi – ning ma ei vea sind alt!

LÕPUSÕNA

Et oma töökeskkonnas, kollektiivis, loovust soodustada, peame vaatama väga tihti enda sisse. Mis on see, mis just mind uudsel moel tegutsema paneb – ning suure tõenäosusega kattuvad loovust soodustavad tingimused paljudel meist. Mitte ehk konkreetse väljendusena, vaid põhimõtteliselt. See, mis paneb mind originaalseid ideid genereerima, võib suuresti kattuda mu õpilaste motivatsiooniga – ning ühendades neid, võimaldades neile sama, mis on minu loovuse jaoks ülioluline, saan tulemuseks miskit, mida ükski õppekava ega aine ei õpeta. Nimelt loova maailmavaate, oskuse ja soovi uuendada ja areneda. Seda me pedagoogidena ju tahamegi.

Laavus

ON LOOVUS?

VIRKO ANNUS

on sõna- ja eneseväljenduskunsti-, draama- ja teatriõpetaja, lavastaja, koolitaja, improteatri treener ja näitleja, teatrikunsti ja teatripedagoogika MA

Juttude ja jutustamise sõbrana, räägin alustuseks paar lugu.

Ühel väikesel maal, mis asus teiste maade vahel, mitte seitsme maa ja mere taga, vaid siinsamas lähedal, sündis ühtedel tublidel inimestel laps. Olgu meie loos tema nimi Pirkko. Ühel päeval kutsusid Pirkko vanemad ta mängude juurest enda juurde ja küsisid: „Kas sa tahad suureks saada?“

Ja pikemalt mõtlemata vastas Pirkko: „Muidugi.“ „Kallis laps, aga siis sa pead lasteaeda minema,“ ütlesid vanemad. „Aga mis seal toredat on?“ küsis Pirkko. Ja suured rääkisid talle, et lasteaias on tore käia selle pärast, et kui tahad saada suureks, siis pead minema kooli ja lasteaed valmistab sind selleks ette.

Nii saigi Pirkost lasteaialaps, kes õppis ja pingutas, sest seal rääkisid suured, et varsti hakkab tore aeg, sest sa saad minna algkooli. Ja algkoolis polnud suurtel peaaegu üldse vaja rääkida sellest, miks seal käimine tore on, sest Pirkko taipas juba isegi, et see on ju sellepärast tore, et siis saab minna põhikooli – seal me pingutame ja õpime, sest selge siht on silme ees, kuna kõiki ei võeta gümnaasiumisse, vaid ainult tublimaid. See on juba piisav tõukejõud edasiliikumiseks ja pingutamiseks, sest siis me teame juba isegi, et gümnaasium on hea selle pärast, et see on tee ülikooli ja pingutuse lõpp paistab, sest kohe, kui ülikool on läbi, algabki päris elu. Ainult vastu tuleb pidada veel üks pingutus, et saada sisse magistriõppesse, sellepärast et siis kui seegi aste on käidud, saab parema töö ja päriselu võib alata.

Ja siis, aastate pärast oligi Pirkko valmis päris ellu astuma, ta oli nüüd nii enda kui teiste arvates täiskasvanud ja suur ning tore elu võib alata.

Ta elab seda elu mõnda aega, sest keegi ei öelnud talle, mis nüüd edasi saab. Viimaks läheb Pirkko vanemate juurde tagasi ja küsib, mis siis edasi saab, kui ma tööl käin, miks see tore on. Vanemad ütlevad, et see ongi elu ning sa oled kohale jõudnud ja suureks saanud. Selline see päris elu ongi.

Ja Pirkko, kes on nüüd ligi 30aastane, on hetkeks segaduses, aga õige pea ütleb ta mõistvalt: „Aa“, sest ta on nüüd kohal. Ja ta teab, mida rääkida oma lastele, ja teab, mis on elu. Teab, et selleks et suureks saada, peab väga tubli ja edasipüüdlik olema.

JA TEINE LUGU:

Üks teine laps sama maailma teises servas, tõepoolest seitsme maa ja mere taga, sündis Pirkoga samal päeval ja tema nimi oli Alesk. Ta aina mängis ja tema vanemad ei kutsunud teda enda juurde. Kui ükskord hakkas ta ise uurima, mis edasi saab, mis on elu ja kuidas peab elama. Tema vanemad rääkisid: „Sünnihetkel visati sind maailma äärelt alla ja sa hakkasid vabalt suure kiirusega langema. Algas suur kukkumine sügavikku. Sinuga koos hakkas kukkuma ka suur kaljutükk, mis pöörleb ohtlikult ja lendab sügavikku sinu kõrval. Ja sa klammerdud tema külge ja sulged silmad, sest sa oled hirmunud ja mõtled, kuidas sellest õudsest olukorrast pääseda. Jah, tundub, et üks võimalus sellest olukorrast tervena välja tulla on klammerduda elu eest selle kivi külge ja teha kaasa kõik kaljurahnu kiired tiirlemised ja pöörlemised.

Aga ainult siis, kui sa julged lendavast kaljurahnust lahti lasta, näed sa, et see kivi, mis langeb sinu kõrval, ei tee sulle midagi, kui ise hõljud vabalt ja lased langemisel juhtuda. Meie elu siin maailmas on suur ja kiire vabalangemine, mis saab alguse sünnihetkel ja lõpeb, kui me jõuame alla ja sureme. Ja meie valida on, kas me klammerdume või naudime vabalangemist.“

Mis Aleskist edasi saab, seda võib igaüks näha, kui ta laseb oma fantaasial kujutluspilte luua ja kasutab oma loovust.

Küllap pole raske mõista, et need kaks lugu on näited ida ja lääne haridusfilosoofia erinevustest.

Need lood meenusid, kui nägin, et sõna „loovus“ on nüüd haridus- ja noorsootöökontseptsioonide kirjeldustes kasutusel, kui midagi, mis võiks olla n-ö prioriteetne. Et tegelen enda arvates kõne- ja teatriõpetajana eneseväljenduse ja loovuse arendamisega, tundsin ka rõõmu, et näe, lõpuks on prioriteetiks midagi, millega igapäevaselt tegelen.

Loovust püütakse selgitada mitmeti, ometi on see midagi, mis on nii enesestmõistetav ja raskesti seletatav nagu ilu, rõõm või kunst. Seepärast jätan siinkohal mõiste avamise ära, teades, et lugejal on oma arusaam ja kokkupuude loovuse ja selle väljenduste ehk loominguga olemas ning definitsioonid on klikikaugusel.

Väidan hoopis, et loovus, kuidas iganes seda defineerida, on kooskõlas pigem triivimise, vabalangemise ja lahtilaskmise-ga seotud mõtteviiside kui eesmärgistatud astmelise edasipürgimise, kasusaamisele orienteeritud ja elust kramplikku kinnihoidmist kuulutavate maailmavaadetega.

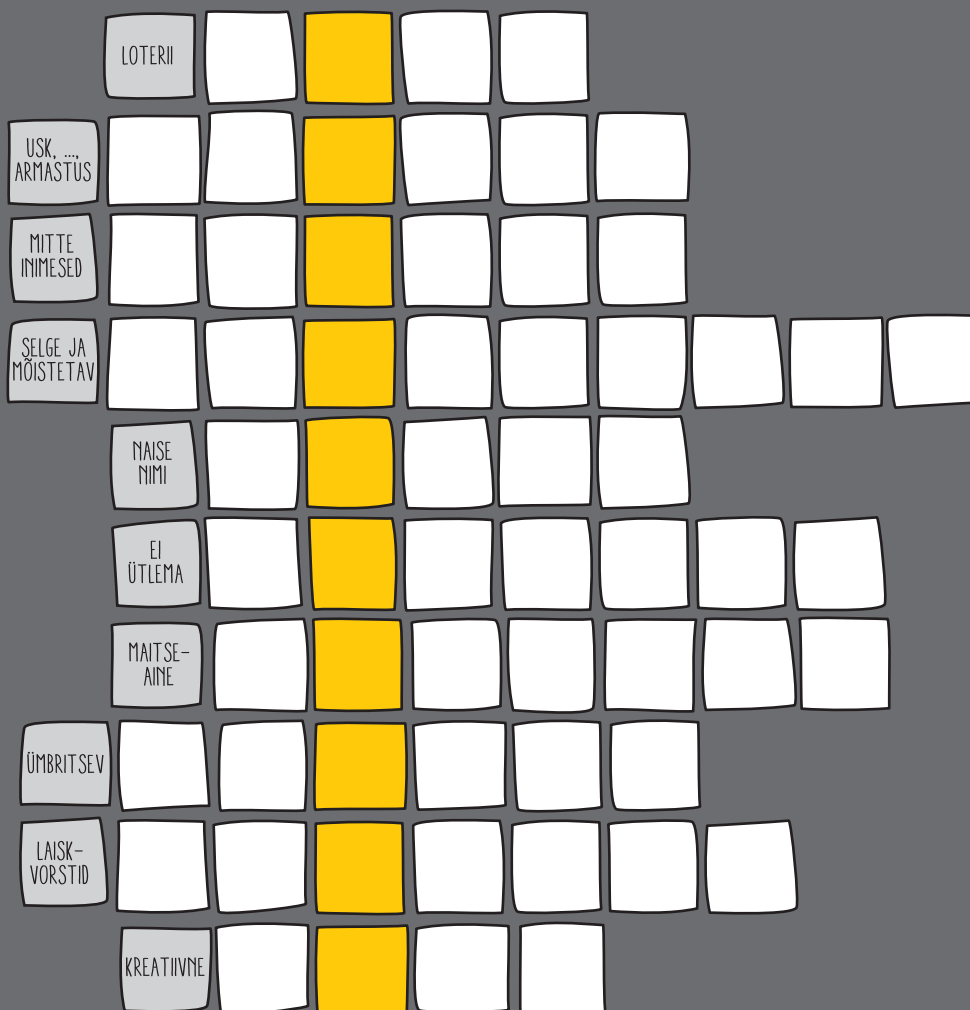
Mis on loomingust ja sellest lähtuvast kunstist meile praktilist kasu – nende küsimuste tekkimine varakapitalistlikus kasumile orienteeritud edu kultusega kultuurides on märk arengust. Teades aga, et muutused ei tule kiiresti, pakun, et kasvatuses võiksime keskenduda sellele, kuidas loovuse mõiste ja loovusega tegelemine töös noortega võiks mõjutada üldist suhtumist kunsti ja loovusesse üldisemalt. See tähendab, et suureks ehk pealisülesandeks on taotlus muuta mõtteviisi ühiskonnas nii, et funktsioonidele ja praktilisele

kasule, tõestamisele ja põhjendamisele keskendumine ei halvaks loovuse ja loomingu tajutavat põhiolemust.

Lisaks ka loovuse arendamise praktilisest poolest. Väidan – võib-olla puhtalt selleks, et tekitada mõttevahetust –, et loovust ei saa arendada, piisab tingimuste loomisest ning ta käivitub ja areneb ise. Vähemalt ei saa loovusega tegeleda esimese asjana ilma, et oleks täidetud teatud eeldused. Üks eeldus ongi vabalangemise mõtteviisi omaksvõtt, eesmärgistatusest lahtilaskmine, sest midagi loovat ei sünni tavaliselt punnitades ja kramplikult kinni hoides. Loovus käivitub vabanedes sisemistest tõketest, blokaatoritest, tsensoritest ja kartustest, mille oleme keeldudele-käskudele ülesehitatud astmelises arenguskeemis endasse programmeerinud.

Muidugi on lihtne öelda, et alguses peab toimuma vabanemine ja siis tuleb looming, aga kuidas seda praktiliselt teha? Siin tuleb appi seesama loominguline lähenemine ning ka mitmed head äraproovitud praktikad vanadest kultuuridest ja teatri, aga ka muude kunstialadega seotud meetoditest, mille kandjateks on eksperdid ja õpetajad, keda on lihtne leida kui vadata „kastist“ välja.

Head loovat vabalangemist soovides.

ÜLEVALT ALLA SAAD KOKKU ÜHE TOREDA HÜÜDE. TÕUSE KESET KOOSOLEKUT PÜSTI JA NÄITA, MIDA OMA HÄÄLEGA SUUDAD TEHA!

Tulevikustaaride MADALAIM ÜHISNIMETAJA ON

Minul on üksnes hägune ettekujutus, mis on World of Warcraft. Vist mingi vägivaldne ja sõltuvusttekitav võrgumäng, millest tänased ja homsed tööellu astujad oskavad märksa rohkem rääkida. Ometi on just selles mängus nähtud vastust küsimusele, millised on järgmise kümnenääd edukaimad töötajad.

Töösuhted maailmas muutuvad täna kiiremini kui kunagi varem, sest üha tihenev üleilmne konkurents muudab äri enast, koos sellega ka tööandjate ootusi töötajale ning töötaja ootusi tööandjale. Kuid et mõista, milline peaks olema see inimvara, kes ühiskonda järgmise aastakümne jooksul edasi viib, tuleb mõista, millist tööd ja kuidas me tulevikus teeme.

Kui üritame hetkeks kujutleda töötegemist kümne aasta pärast, tuleb meil kõigil silme ette mingi mõnus kujutluspilt. Ma hoiatan ka igaks juhaks ette – ettekujutused ei pruugi tegelikusega kattuda.

MILLIST TÖÖD ME TEEME?

Enamasti räägime keskmisest, kõige tüüpilisemast töökohast nii umbes 10–15 aasta pärast, kui praegused koolilapsed on noored professionaalid, järgmisel moel: avar heledates toonides kontor, kõrgtehnoloogilistes töökohtades helevalgetesse arvutitesse süvenenud disainerid, loovjuhid, projektijuhid ning 3D-animaatorid hologrammkuvart taga, üherattalise elektriliikuri otsas ringi surisev ning pidevalt nutikellaga suhtlev büroojuht, joogatunnid fuajees, viirukiküünlad koos mediteerimispausidega pole ju paha? Kuid kahjuks pole see reaalsus.

Reaalsus on, et sel ajal, nagu ka märksa hiljem, toodame me ikka veel asju. Toodame loovamalt ja tunduvalt keerulisemaid, üha suurema osa tootmisest teevad ära masinad, kuid siiski loome käegakatsutavaid tooteid. Ka Eesti eesmärk on, et kuue aasta pärast tuleks iga viies euro töötlevast tööstusest. Üleilmakriisi üks õppetunde oli, et kõige edukamalt elasid kriisi üle arenenud tööstusriigid. Nii vajame rohkem insenere, projekteerijaid, keeruliste seadmete operaatoreid, aga ka disainereid, logistikuid, automatiseerijaid. Ent tõsi on, et kuigi asjade valmistamisest võtavad üha suurema koorma ehda peale masinad, nõuab tehniline progress aga neid juhtivatelt inimestelt üha suuremat loovust.

Seda protsessi on nimetatud loominguliseks revolutsiooniks, mis sünnib tehnoloogia üleküllusest, ning täna oleme juba selle tunnustajaks. Tehnoloogia lubab mitteloomingulised ülesanded jätta suuremalt jaolt masinate teha ning inimestel keskenduda loomisele. Tehnoloogia on meile juba andnud lihtsad jagamis- ja panustamistehnoloogiad, üha enam tekib tasuta töövahendeid. Ühelt poolt teeb see elu mugavamaks, kuid teisalt lubab ressurside – sealhulgas ajupotentsiaali – jagamine muuta elu ja töö tõhusamaks.

Ka teenuste valdkonnas teeme keerulisemat ja kallimat tööd, millest arvestatav osa teenindab tööstust – programmeerimine, automatiseerimine, tööstusdisain, logistika. Ehkki kümne ja ka viiekümne aasta pärast peab keegi ka inimeste rõivaid parandama, tänavaid puhastama ning soenguid lõikama, lii-

TOOMAS TAM SAR
Eesti Tööandjate
Keskkliidu juhataja

guvad suures pildis siiski nii tootmis- kui ka teenindussektor sennapoole, et vähemate inimestega teha rohkem ja kallimat tööd. Kätega tehtava töö osakaal väheneb ning peaga tehtava töö hulk suureneb pea igas sektoris.

See ei puuduta pelgalt Eestit, vaid kogu arenenud maailma. Odava tööga me Aasiaga võistelda ei suuda – kõik otsivad võimalusi teha vähem, aga targemat tööd. See on maailmas lahti päästnud suure talendisõja, kus kõik arenenud riigid üritavad parimaid ajusid enda juurde tööle meelitada. See kestab juba aastaid ning Eesti on selles osaline, soovime või mitte. Me konkureerime tipptalentide nimel kogu arenenud maailmaga.

KUIDAS ME TÖÖD TEEME?

Et teha kallimat ja keerulisemat tööd, õpime ja omandame kogemusi üha kauem. Lisaks kõrg- või kutsekoolile õpime ja täiendame end pidevalt kogu tööelu vältel.

Ettevõtted vajavad aga juba täna vähem traditsioonilisi töötajaid ja rohkem lühiajalisi sõltumatuid koostööpartnereid – muu hulgas ka seepärast, et tööandjal on sõltumatuid partnereid pikas perspektiivis odavam pidada. Töötaja, pakkudes oma teenust n-ö projektipõhiselt, kuid enamatele ettevõtetele, saab enda töötundide eest omakorda küsida kõrgema tasu. Näiteks keskmise suurusega tootmisettevõttel pole ilmselt anda tootedisainerile või automatiseerijale 12 kuud järjest sisukaid väljakutseid. Selle asemel, et kõrgelt haritud spetsialisti pidevalt läbi häda „millegagi“ tegevuses hoida, eelistab ettevõtja vajaduse tekkimisel palgata just tema hetkevajaduste jaoks parima saadaoleva professionaali, töö kiiresti ja hästi tehtud saada ning järgmise, ilmselt teistsuguse projekti jaoks palgata juba teistsuguse spetsialisti. Needsamad professionaalid teevad aga erinevatele ettevõtetele seda, milles nad parimad on, selmet kaheksa tunni kaupa enda jaoks ebahuvitavaid ülesandeid täites vaikset motivatsioonil ja oskustel hääbuda lasta.

Ettevõtted vajavad üha vähem kellast kellani kontoris istuvaid inimesi ning tahavad üha vähem tegeleda suvepäevade, kollektiivlääbirääkimiste, töötervishoiuga – ühesõnaga traditsioonilise töösuhte valdkondadega. Ettevõtja tahab digialikirjastada tellimuse, kokkulepitud ajal tulemuse kätte saada, arve ära maksta ning äriga edasi minna. Ettevõtte meenutab tulevikus järjest enam agentuuri, kes viib kokku hea talendi ja hea töö.

Ning me teeme tööd globaalselt. Üha enam on rahvusvahelisi töid, kus pole mõjuvat põhjust osta teenust pigem kaasmaa-

LOOVUS JA DIGIVÕIMEKUS

laselt või müüa oma tööd eelistatult kodumaisele tellijale. Järjest enam tööd tehakse konkreetse ülesande täitmiseks moodustatud gruppides, kus sageli on esindatud inimesed erinevatest kultuuridest ja keeleruumidest.

MILLINE ON TULEVIKU TÖÖTAJA?

Aastaks 2020 on tööturul juba palju inimesi, kes pole näinud nutiseadmete- ega Facebooki-eelset maailma, viis aastat hiljem on aga tööl juba inimesed, kes on õppinud tahvelarvutit kasutama enne kui rääkima. Sellisel tööturul määrab inimese edu isiklik digivõimekus – võidab see, kes oskab mitmekülgsemalt ja loovamalt kasutada kogu tehnoloogiaspektrit, et teha tööd tõhusamalt, mugavamalt ja kiiremini, et kokkuvõttes rohkem oma elu elada.

Tööturu-uurijad on üsna ühel meelel, et töötame juba lähitulevikus palju paindlikumalt. Kümneni pärast karjääri tegevad inimesed, tänased koolilapsed ja noored professionaalid ei ole nõus edutamise ja palgatõusude nimel matma aastakümneid enda elust ühte ettevõttesse. Nende jaoks ei tähenda edukus ametikohta või positsiooni, vaid võimalust elada enda isiklike soovide kohaselt – olgu selleks siis võimalus juhtida uue toote juurutamist, disainida uuenduslikke teenuseid võimalus võtta suusamatkaks talv töölt vabaks. Nad soovivad, et tööelu ühitaks nende eraelu, hobide ja eneseteostusega.

N-ö traditsioonilised töötajad siiski ei kao, kuid töösuhted nendegagi muutuvad selgelt paindlikumaks. See tähendab uusi töövorme, näiteks võimalust töötada kodust või mitme tööandja jaoks korraga, paindlikke töögraafikuid, aga ka lihtsamat osakoormusega töötamist, näiteks lapse kasvatamise kõrvalt.

Tööandjad ei peaks seda nägema kui õudusunenägu, mitme suurkorporatsiooni näited kinnitavad, et paindlike töösuhete puhul töötavad inimesed tõhusamalt ja eesmärgistatumalt. Kui näiteks Hewlett & Packard tegi tööpäevad pikemaks, et jätta töötajale kolmepäevane nädalavahetus eraelu jaoks, kasvas tootlikkus mõnes valdkonnas peaaegu kahekordseks. Johnson & Johnsoni töö-pere programm, mis pakkus töötajale muu hulgas lastehoidu ja paindlikku töögraafikut, vähendas töölt puudumisi pea poole võrra.

Tulevikus on töötaja ka oluliselt rahvusvahelisem inimene. Et edukalt töötada rahvusvahelises töökeskkonnas, projektipõhiselt sündivates rahvusvahelistes meeskondades, ei piisa üksnes enam-vähem inglise keele oskamisest – edukas on see, kes suudab erinevatest kultuuridest inimestega ühtses meeskonnas tulemuslikult töötada. See on taas võrrand, kus muutujateks on loovus ja oskused.

KES PÜHIB TÄNAVAD JA VAHETAB REHVID?

Kui eeltoodu tõeks saab ning me kõik teeme nii vahvat, paindlikku ja kallist tööd, peaksime ju kõik elama varsti palju paremini kui täna, õige?

Kahjuks mitte. Ehkki hulk mehaanilist tööd läheb lähema kümneni jooksul kindlasti masinatele üle, ei kao lihtne töö

kunagi lõplikult. Inimestel, kes tänu oma loovusele, paindlikkusele, koostööoskusele ja digivõimekusele on tööturul konkurentsivõimelised, tõuseb elustandard tõenäoliselt üsna hoogsas tempos. Kuid palgaredeli alumisse otsa jäävate lihtsamate tööde tegijaile, kel pole konkurentsivõimelist ettevalmistust (ning mis siin salata, sageli ka töö- ja õppimis-harjumusi), ei sõanda paraku sama prognoosida. Eestis on juba täna ligi 90 000 tööeas inimest, kes pole põhiharidusest kaugemale jõudnud. Just nende inimeste töö võtavad masinad esmajärjekorras üle. Lihtsamate tööde vähemaks jäädes suureneb konkurents neile töökohtadele veelgi – see pole olukord, mis lubaks prognoosida elujärje märgatavat paranemist. Pigem suureneb lõhe konkurentsivõimeliste ja konkurentsivõimetute töötajate vahel veelgi.

MIKS IKKAGI WORLD OF WARCRAFT?

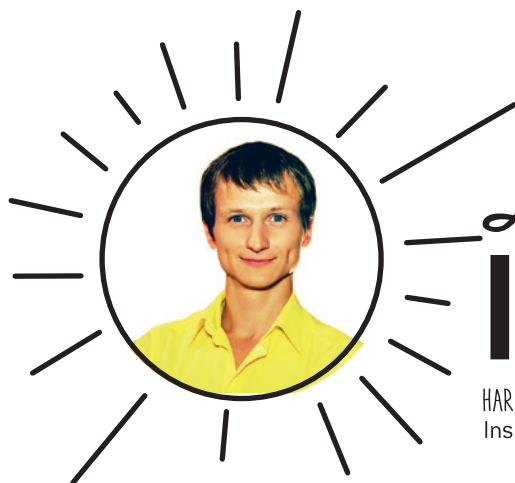
Kui võtta kokku paljude mõtlejate nägemus järgmise kümneni töösuhetest ja töö iseloomust, moodustub edukast tulevikutöötajast umbes niisugune koondportree: ta on digitaalselt võimekas; ta oskab loovalt kasutada tehnoloogia võimalusi iseenda töö lihtsustamiseks; ta otsib töösuhetest väljakutset ja eneseteostust; ta kohaneb kiirelt nii erinevate tööülesannete kui meeskondadega; ta suudab tegutseda rahvusvahelises ja mitmekultuurses keskkonnas. Lühidalt, edukuse vundament on loovus, kohanemisoskus ning digivõimekus.

See toobki meid tagasi avalõiguse nimetatud võrgumängu juurde. Nimelt on globaalse logistikafirma FedEx teabejuht Rob Carter teinud teravmeelse ning ilmselt üsna tõese tähelepaneku: tema väidab, et World of Warcraft kehastab kõike seda, mida vajavad tänased noored, kes soovivad kümne aasta pärast tööturul edukad olla.

Mitte selle pärast, et vägivald oleks lahe, vaid mängu kvintessentsi pärast. Sel on 10 miljonit mängijat üle maailma, esindatud on praktiliselt kõik maailma kultuurid ja keeleruumid. Nad peavad omavahel moodustama meeskondi, lahendama kiirelt ja loovalt keerulisi probleeme, iga mängija peab panustama, parim panustaja saab meeskonna juhiks, meeskondadest tekivad koalitsioonid ja nii edasi – lõpuks edukaimad võidavad. Tänu loovusele ja koostööoskustele.

Ma pole õige inimene kirjutamaks noortega töötajale ette, kuidas on kõige õigem noortes selliseid omadusi arendada – usaldan siin nende inimeste professionaalsust. Ma ei arva ka, et lapsed tuleks varasest noorusest tingimata võrgumängu külge aheldada.

Kuid võib üsna suure veendumusega väita, et juba kümnevahetuseks on kõige edukamate ja hinnatamate töötajate madalaimaks ühisnimetajaks just eelmainitud oskuste komplekt – digivõimekus, loovus ja kohanemisvõime. Mida sihikindlamalt neid oskuseid arendada, seda edukamas ühiskonnas järgmistel kümnenditel elame.

Loovuse INSPIREERIV JÕUD

HARALD LEPIISK
Inspiratsioonikoolitaja, Victory Trainings

Mulle meeldib üks lugu väikesest tüdrukust, kel oli koolis raskusi. Ta ei suutnud keskenduda ja niheles tihti. Koolis arvati, et tal on õppimishäired ja paluti koos emaga spetsialisti vastuvõtule minna. Seal spetsialisti juures, suures tammepuidust paneelidega ruumis, istus väike Gillian enda käte peal ning püüdis püsida vagusi, kuni ema asjatundjaga juttu rääkis. Pärast 20 minutit pöördus mees tema poole ning ütles: „Gillian, ma kuulasin kõiki neid asju, mida Su ema rääkis ja mul oleks tarvis temaga omavahel suhelda. Ole hea, oota siin, tuleme peagi tagasi.“ Enne ruumist lahkumist pani ta aga enda laual oleva raadio tööle ning nad läksid koos emaga ruumist välja, kuid jäid väikesest aknakesest piiluma, mida Gillian teeb. Väike tüdruk tõusis püsti ja hakkas muusika järgi ruumis ringi liikuma. Pärast mõnda minutit vaatamist, pöördus spetsialist ema poole ja ütles: „Proua Lynne, Gillian pole haige; ta on tantsija. Viige ta hoopis tantsukooli.“

See oli imeline tunne, kui Gillian astus tantsukooli, kus ruum oli täis temasuguseid inimesi – inimesi, kes pidid liikuma, et mõelda. Nad praktiseerisid balletti, džäss, moderntantsu. Aastate pärast lõi Gillian Lynne enda tantsukooli ja tema loomingu on sündinud mõned kõige edukamate muusikalide koreograafiad, nagu näiteks „Cats“ ja „Ooperifantoom“. Pole paha. Mõni teine spetsialist oleks andnud talle rahusteid, et ta maha rahuneks.

See lugu esitab meile suure küsimuse: millises keskkonnas saavad meie ja meie noorte loomuosad anded avalduda? Kas on olemas üks superkeskkond? Või kuidas aidata igaühel enda keskkonda jõuda?

MIS ON LOOVUS JA KUIDAS SEDA SÜÜAKSE?

Lihtsustatult öeldes on loovus võime genereerida uudseid ja kasulikke ideid. Tegelikult on kõik uudsed ideed varasemate ideede uudsed kombinatsioonid ning nende kasulikkuse määrab see, millise väärtuse neile hindajad omistavad. Ehk siis ühes seltskonnas võib idee või tegevus tunduda täiesti mõttetu, ent teine seltskond võib hinnata seda erakordse geniaalsusena. Kuidas eristada geniaalsust niisama lobast? Omamoodi geniaalsus on idees geniaalsust märgata.

Ent ainult ideedest ei piisa – kasu tekib neist siis, kui need ka ellu viiakse. Ettevõtlikkus on võime ideid ka ellu viia. Kusjuures elluviija ei pea tingimata olema see, kes idee välja mõtles.

MILLISEID NOORI VAJAME JUURDE?

Lihtsad tööd automatiseeritakse – inimehõõr asendub masinate ja programmidega. Milliseid omadusi oodatakse tuleviku töökohtadel? Nutikust, loovust, kohanemisvõimet, meeskonnatööd, kultuuride ülest kompetentsi, interdistsiplinaarsust. Elukõige võimet luua, mitte masinlike operatsioonide teha.

Tinglikult võib noored jagada kahte gruppi: loojad ja tarbijad. Tarbijad on need, kes käivad tööl või koolis, sest seda „peab“

tegema. Nende elu kõige helgemad hetked mööduvad meelt lahutades ja arvutimänge mängides ning on vähe muid asju, mis neid erutaks. Loojad on aga innukad tegutsejad, kes suudavad õppimise ja töötamise enda jaoks põnevaks muuta. Nad katsetavad igaasugu hobisid ja võtavad usinalt osa sündmustest ja programmidest. Neile pakub suurt rahuldust elukeskkonna rikastamine – algatuste elluviimine, teiste aitamine, loomingut kaudu inimeste rõõmustamine.

Me kõik sünnime loojatena, lihtsalt mõnes eluetapis võib kaduda kontakt sellega, mis meid vaimustab, ning hakkame otsima asendusaineid ja -tegevusi. Sisemine tühjus, asjade kultus, janu tunnustuse järele – hirm, et meid ei armastata piisavalt – blokeerib loomingut ja sunnib põgenema.

Enamasti eristab loojat tarbijast uudishimu ja tahe olla kasulik. See on huvi elus toimuva suhtes ning sisemine soov luua enda tegevuse kaudu positiivseid muutusi. Seda ei saa tavapärasest mõttest õpetada, vaid saab inspireerida. Inspireerida noort elusse armuma.

Kas tarbija saab loojaks hakata? Me võime teda motiveerida ehk põhjendada ja selgitada, miks tasub loojaks hakata, ent lõpuks sõltub kõik tema tahtest – kas on mingi kõitev nägemus, mis käivitab tema tahte luua. Üks moodus on sulanduda loojate seltskonda, kus nendega koos tegutsedes saab loomisest vaimustuda.

KUIDAS LOOVUSE AVALDUMISELE KAASA AIDATA?

Oletame näiteks, et Sinu kodukandi noored tahaksid teha omaalgatusliku programmeerimise huviringi. Selleks, et võiks sündida tõeliselt loov (uudne ja kasulik) algatus, on tarvis kolme komponenti: motivatsiooni, asjatundlikkust ja loovmõtlemisoskust. Motivatsioon on tahe üldse sellist laadi algatust teha, huvi selle vastu ja selle olulisuse tunnetamine. Asjatundlikkus on näiteks valdkonnateadmised programmeerimise, grupi kokku ajamise, avastusõppimise ja muu sarnase korraldamise kohta. Loovmõtlemisoskus on võime luua seoseid, märgata võimalusi ja kujundada midagi uutset ja kasulikku. Kui üks neist kolmest komponendist on puudu, siis jääb algatus tegemata, kukub kehvasti välja või tuleb lihtsalt järjekordne tavaline matemaatikatund.

See näide tuli mõttesse, sest Lähte kooli 8. klassi õpilased ongi omaalgatuslikult käivitanud programmeerimisklubi, kus kasutavad Code Academy tasuta kättesaadavaid õpetusi, et ise programmeerimist õppida. Ma arvan, et 8. klassi õpilaste jaoks on see üsna uudne ja kasulik moodus vaba aega sisustada.

Kuidas hoolitseda, et loovus saaks avalduda? Järgnev ülevaetlik mudel kirjeldab tegureid, mis aitavad organisatsioonides kaasa loovuse avaldumisele.

Asjatundlikkuse tõstmine on kõige tavapärasem valdkond, millega tegelevad koolid, koolitused ja nõustamised. Küll aga on loovmõtlemisoskus põnevam valdkond, sest see hõlmab

võimet olemasolevaid teadmisi uudisel moel kombineerida. Üks lihtne moodus, kuidas loovmõtlemisskust treenida, on õppida kontrollima enda „loovuse pidurit“ – vajadust hinnata ja kritiseerida ideid enne seda, kui neid on üldse edasi arendatud. Improvisatsiooniteater õpetab meile ühe hea võtte selle piduri mahavõtmiseks. Selle võtte nimeks on „Jah, ja...“. Ehk siis improvisatsiooniteatris lepitakse kokku, et laival ei tohi „Ei“ öelda – kui Su paariline viib Sind sündmuste ahelas väga veidrasse olukorda, siis selle asemel, et öelda „ei, nii ikka ei saa“, tuleb mõelda „jah, ja siis me...“.

Oma olemuselt on inimesed väga loovad, ent nad on niipalju oma ideede esitlemisel korvi saanud või näinud, kuidas teistele korvi antakse, et ei julge enda ideid jagada – turvalisem on ju väit olla, kui ebaõnnestuda.

Kas mäletad kordi, kui tegelesid mõne enda lemmikhobiga ja mõtted lendasid kergelt? Tekkis igasugu ideid, mida ja kuidas teha. Sa olid omas elemendis, olid haaratud tegevusest. Just see haaratud seisund toob esile Sinu kõige loovama külje. Oskused ja väljakutsed on täpselt parajas tasakaalus, oled täiesti keskendunud oma tegevusele, segajad on välja lülitatud. Sa ei karda ebaõnnestumist, käsil olev tegevus ongi kõige olulisem.

Ehk mõnikord on just need tegevused, kus enda unustame, need, kus enda parima olemuse leiame. Mis viib Sind elementi ja kuidas saad aidata noortel olla omas elemendis?

Milline kool soodustab loovate tegijate kujunemist?

“Kui Sa tahad ehitada laeva, siis ära hakka tööd jagama, käske andma ega kamandama mehi puid langetama. Hoopiski õpeta neid ihkama seda vägevat ja lõputut merd.” (Antoine de Saint-Exupéry, kirjanik)

Kooli kui arengukeskkonna keskne funktsioon on inspireerida noort vaimustuma elust ja arengust. Kõik edasine on üks erakordne seiklus, avastusretk maagilisse maailma, mida kutsume eluks.

Teismeeas hakkavad kõige selgemini ilmnema noorte protestiaktatsioonid koolis õppimise suhtes. Neil on palju energiat, mis võiks leida loova rakenduse. Mis oleks, kui sel eluperioodil õpitaks vaid praktika kaudu – viiakse meeskonnaga ellu mõnd enda valitud ideed? Kõikide elutähtsate baasteadmiste ja -oskuste omandamine jätta algklassidesse ning seejärel keskenduda maailma, elu, uute kogemuste avastamisele.

Kui tahame, et õppija vastutaks enda tulemuslikkuse eest,

peab tal olema ka võimalus valida, mida ja kuidas õppida. Sest vastutada saab see, kes saab valida. Millest alustada? Kas või ühest tunnist või ühest päevast nädalas, kus noor saab tegeleda mõne enda idee elluviimisega.

Estonian Business Schooli looja Madis Habakuk käis välja ägeda mõtte: kui EBSi vilistlane peaks töötuks jääma ja ei suuda tööd leida, saab ta tulla EBSi tagasi end täiendkoolitama (õppemaksuvabalt), et end turu vajadustega vastavusse viia. Sama võiks olla ka kooliga – lõpetad kooli, kui tunned, et tuled eluga hästi toime. Tuled tagasi kooli, kui tunned, et ei suuda enda teadmiste-oskustega elule järele jõuda. Sest anda saab sellele, kes on valmis vastu võtma.

MILLINE NOORTEKESKUS KUJUNDAB LOOVAID TEGIJAJD?

Mida rohkem korraldame noorte eest asju, seda enam võtame neilt ära võimalusi midagi ise teha. Lubades neil sisustada enda tunnid lihtsa meelelahutuse tarbimise ja videomängude mängimisega, võtame noortelt võimaluse teha sel ajal midagi loovat ja arendavat. Aga kuidas saada nad ise loovalt tegutsema?

Esmalt tasub astuda hiiglaste õlgadele ja kasutada ära kõiki neid programme ja võimalusi, mis juba on olemas: ENTRUM, õpilasfirmad, Rakett69, loovtööde konkursid. Pakkuda seda kõike isiklikult noortele, viidates mõnele omadusele või andele, mida temal näed, ning konkreetsele kasule, mille poolest see programm teda edasi aitaks, talle kasulik oleks. Aita neil orienteeruda selles võimaluste spektrumis ja innusta neid ka pärast programmi lõppemist jätkama sama aktiivselt noortekeskuse orbiidil tegutsemisega.

Uuri, kuidas töötavad erinevad ettevõtlusinkubaatorid ja programmid: Garage48, Ajujaht, Mektory, Ideelabor, European Innovation Academy ning küsi endalt: „Milliseid põhimõtteid või tegevusi saaksin nendest programmidest kohandada enda noortekeskusesse?“ Ei peagi piirduma keeruliste programmidega, inspiratsiooni võid saada kas või mõnest telesaatest, etendusest või perekondlikust sündmusest. Kui tahad treenida enda märkamisoskust, siis võid katsetada sellist väljakutset: võta ideemärkmik või vihik ja kirjuta sinna iga päev näiteks 5 ideed, mis aitaksid noortekeskust elavdada. Usalda, et ühel päeval mõnes spontaanses vestluses suudad ühendada omavahel ideetükikesed üheks kõitvaks nägemuseks.

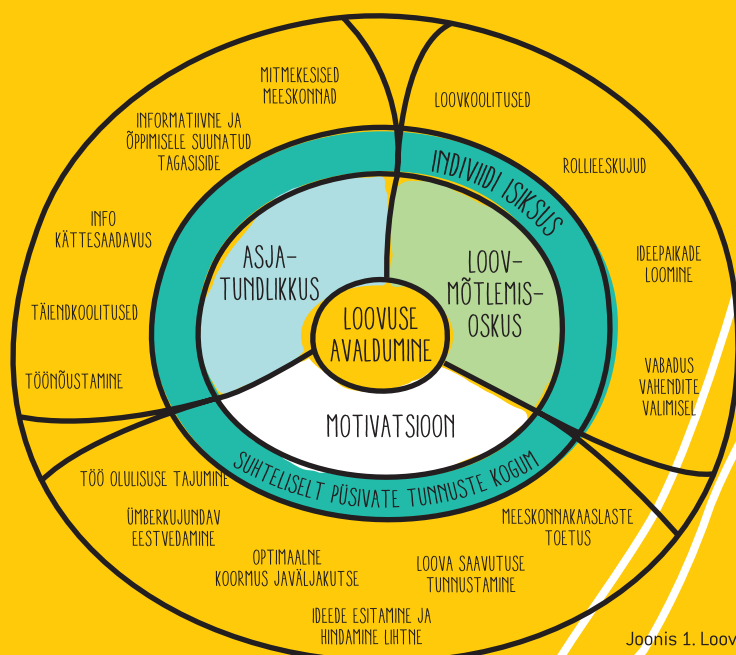
Levita näiteid ja lugusid inimestest, kes on leidnud enda teema – tegevuse, millesse sukeldudes on nad omas elemendis. Näita neile kõiksugu pööraseid ameteid, mida maailmas on peetud, ja projekte, mida on tehtud. Ärgita noori nägema kõike seda, mida saab teha. Ja mis ehk isegi kõige tähtsam – ole ise loov eeskuju. Lubades endal olla spontaanne, lubad ka teistel enda ümber avaneda.

KUIDAS ENDA SISEMIST LOOJAT ÄRKSA JA LOOMINGULISENA HOIDA?

Tehes asju sellisel moel, mis laseb Sul enamasti tugineda enda tugevustele, põimides sinna rõõmsa meeleseisundi ja hoides fookuse positiivse mõjuga algatustel: oskad hästi + meeldib täiega + on kasulik ka teistele = looming ja elurõõm.

Anna loovusele võimalus. Meisterdasin noorte jaoks Kireleidja veebirakenduse – see aitab avastada, mida ägedat enda huvivaldkonnas ette võtta: <http://stardi.inspiratsioon.ee>

Armu enda elusse ja elu armub Sinusse.

Joonis 1. Loovuse avaldumist soodustavad tegurid. Allikas: „Loova mõtlemise arendamise koolitusprogrammi loomine üliõpilaste näitel“ magistratöö, autor Harald Lepisk.

Loovuse ja hulluse MÜTOLOOGIAST

ANNA-KAISA OIDERMAA

Kliiniline psühholoog, noorte vaimse tervise portaali Peaasi.ee

Sõnal „hull“ on kahte sorti tähendusi. Üks kirjeldab mõistuse sassiminekut, ettearvamatut ja imelikku käitumist. Hull võib öelda ka lugupidamise ja imetlusega – hullult andekas, hullult naljakas, hullult või üle mõistuse äge. Psüühikahäireid aga ägedaks ja soovitatavaks ei peeta, vaid häbenetakse ja eiratakse. Kuidas on nii, et kahte nii erinevat tähendust saab väljendada ühe ja sama sõnaga? Kust tuleb seos psüühikahäire ja loovuse vahel ning on sel ka teaduslikku alust? Kas vaimne tervis peab loomiseks olema hea või võimalikult halb? Kas me saame ise midagi teha, et muuta oma tervist paremaks ja arendada loovust?

HULLUMEELSUSE JA GENIAALSUSE VAHEL ON VÄGA ÕHUKE PIIR?

Aju-uurijad on leidnud, et nii inimestel, kes on keskmisest loomingulisemad, kui inimestel, kel on diagnoositud skisofreenia, on ajuosas nimega taalamus dopamiini retseptorite sagedus keskmisest madalam. See tähendab tõenäoliselt, et taalamus, mille üks ülesanne on ajus signaale filtreerida ja eristada oluline ebaolulisest, töötab väiksema intensiivsusega. Nii on taalamuse filtrist võimalik läbi pääseda erinevatel ideedel ja seostel, mis paljude inimeste aju heidab kõrvale kui ebakohased või liiga imelikud.

Üks loovuse uurijaid on H. J. Eysenck, kes on loonud mõiste assotsiatiivne horisont, mida ta seostab isiksusetestides psühhootilisuse skaalaga. Kui on inimesel kõrge psühhootilisus, lai assotsiatiivne horisont, siis iseloomustab tema mõtlemist nn ülemäärane kaasavus, kalduvus luua seoseid seni seostamatu vahel.

Nagu enamiku inimest puudutavate tunnuste puhul, murtakse pead, kui suur osa on psühhootilises mõtlemises keskkonnal ja kui suur osa on geenidel. On leitud, et skisofreenia diagnoosiga inimestel ja nende lähisugulastel on teatud kognitiivne stiil, mille üks tunnus on ebatavaliste, ootamatute seoste moodustamine. Samas ilmselt ei leidu inimest, kes isiksusetestides saaks psühhootilisuses nulli, et tal see dimensioon üldsegi puuduks. Teataval määral on psühhootilisust meis kõigis.

Tundub, et seos psüühikahäire nimega skisofreenia ja loovuse vahel on olemas nii aju tasandil, seda kinnitab psühholoogia, ent ka kultuuris asetsevad need mõisted vastakuti. Kas sellest võiks järeldada, et selleks, et luua, tuleb end hulluks ajada, või et psühhootilises seisundis inimesed on erakordselt loovad?

Loomisprotsessi on püütud sõnadega tabada, kuid ammen-davat kirjeldust sellele sõnastatud ei ole. Siiski näitavad loovprotsessi kirjeldanud teoreetikud, et sellel on mitu etappi. Üks on inspiratsioon, hetk, kui saab selgeks seninägematu seos. Sellega loomine aga piirduda ei saa, tarvis on veel ideed vaagida, uurida, selle headust ja kehtivust testida, lasta sel settida. Seejärel on vaja teostust, idee on vaja teistele arusaadavaks teha, endast välja saada. Loovus ilma teostuse ja teistele aru-

saadavaks muutmiseta haihtub lihtsalt olematusesse. Loomingu teostamine on tõsine pingutus ja sihipärane töö.

Psüühika seisundid, nagu näiteks psühhos või raske depressioon, ideede teostamist kindlasti ei võimalda. Sellised seisundid pigem halvavad inimese tegutsemise ja mõtlemise ning oma tegevuse mõtestamine on tugevalt raskendatud. Raske võib olla nii keskendumine, sihipärane tegevus, analüütiline mõtlemine kui ka eneseväljendus, teotahe ja pealehakkamisvõime on sageli pärsitud.

Paistab, et skisofreenial ja loovusel on siiski palju rohkem erinevat kui sarnast.

PIINATUD GEENIUSED JA KANNATAVAD KUNSTNIKUD

Tihti võib kohata arvamust, et looming sünnib suurte kannatuste toel. Looja peab olema kannatanud, reeglina nälgas ja paljas ning sõltuvus- ja psüühikahäirete küüsis. Kohe tuleb meelde Van Gogh. Meenuvad Jim Morrison, Kurt Cobain, Amy Winehouse, Robin Williams, Ernest Hemingway. Võiks küsida, kas psüühikahäired tekitavad loovust või loovus psüühikahäireid?

Sama hästi võiks küsida, kas minu vanuse kasv ja bensiinihinnatõus aastate lõikes on omavahel põhjuslikult seotud. Mõned nähtused esinevad ühel ajal, kuid siiski oleks ühe teise tagajärjeks pidamine ekslik. Loomingulise tegevuse üks tunnus on see, et mingis mõttes on see nauditav.

Uuringud väidavad, et inimene, kes tegeleb loomingulise tegevusega, on keskmisest õnnelikum. Psühholoogid on teinud katseid, kus selgub hoopiski positiivsete emotsioonide kogemise ning loovuse vaheline seos. Kui inimene kogeb mõnusaid tundeid, suudab ta probleemidele läheneda loomingulisemalt ning tulla uute ja põnevate lahenduste peale.

Leitud on, et bipolaarse häire diagnoosiga inimeste seas on mõnevõrra enam loominguliste elukutsete esindajaid. Uuringutes selgub ka see, et luua saavad need inimesed siis, kui tunnevad end võimalikult tervena.

Tasuks võib-olla mõelda neile inimestele, kes loojana on suutnud oma vaimset tervist hoida ja elada produktiivselt kõrge vanuseni. Ka neid näiteid ei tule pikalt otsida, näiteks Leonardo da Vinci elas oma aja kohta pika elu, Jim Morrisoni

eakaaslane Bob Dylan on endiselt heas vormis ja suudab luua veelgi küpset muusikat, kirjanikud Jaan Kross, Doris Lessing, Gabriel García Márques löid oma paremad teosed juba väärikas vanuses.

See lubab oletada, et tuntud loojate enesehävitamist või psüühikahäirete all kannatamist on seostatud nende looduga kas juhuslikult või on loovuse õnnetu kaasnähtus. Võib olla nii, et kannatusi põhjustab mõni kolmas tegur, nagu näiteks kõrgendatud enesekriitilisus, tundlikkus või hoopis impulsiivsus.

LOOVUS JA PSÜÜHIKAHÄIRED ON KAASA SÜNDINUD

Lisaks kannatava geeniuse, hullumeelsuse ja geniaalsuse müüdile kohtab sageli arvamust, et loovus ja psüühikahäired on pärilikud, kaasasündinud nähtused. Kuigi geneetiline komponent mängib kindlasti rolli, saab iga inimene oma vaimset tervist parandada ning loovust arendada. Kõiki psüühikahäireid ei ole võimalik ära hoida, küll aga saab õppida nende sümptomitega toime tulema. Oluline on neid võimalikult varakult märgata ning midagi abistavat ette võtta – olgu selleks siis regulaarne sportimine, toitumine ja uni, lähedaste suhete turgutamine, psühhoteraapia, ravimite abi või kõik variandid korraga. Ka tervisesse saab suhtuda loovalt ning katsetada enda jaoks uudeid võimalusi enesetunde parandamiseks.

Loovust saab endas arendada samuti igaüks. Selleks võib hakata teadlikult unistama, tekitada endas uudishimu või üritada luua psühholoogilist distantsi, näiteks proovida vaadata asju teise inimese vaatepunktist. Loova tegevuse juures peab vaid arvestama ühe olulise kõrvaltoimega – see võib tuua ellu rohkem mõnusaid tundeid.

Märkame enda ja teiste vaimset tervist, sest kannatamine ei pruugi aidata meil maailma ilusamaks muuta.

Ärme takerdu tavapärasesse mõtlemisse ja müütidesse – loome tervist ja oleme luues õnnelikumad!

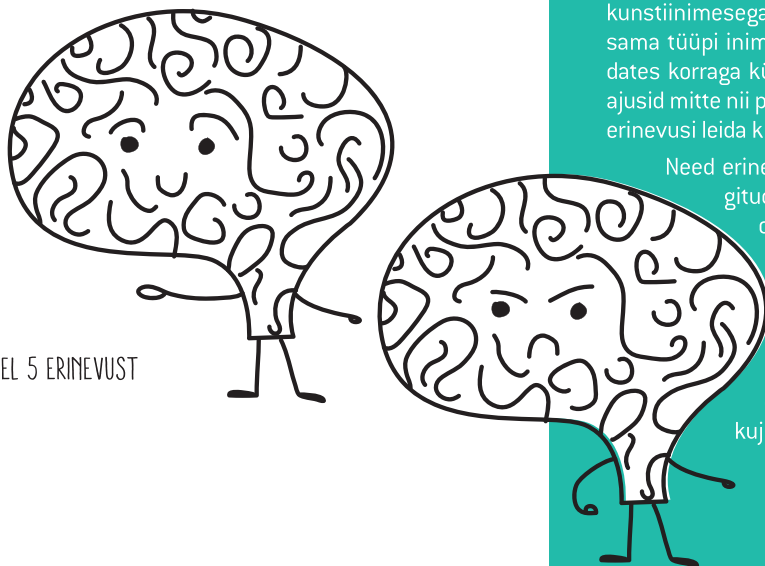
Kasutatud kirjandus

Eysenck, H. J. [1993]. Creativity and personality: Suggestions for a theory. – *Psychological Inquiry*, 4, 147–178.

Manzano, O. et al. [2010] Thinking Outside a Less Intact Box: Thalamic Dopamine D2 Receptor Densities Are Negatively Related To Psychometric Creativity in Healthy Individuals. – *PLoS ONE*, May 2010.

Tremblay, C. H., Grosskopf, S., Yang, K. [2010] Brainstorm: Occupational choice, bipolar illness and creativity. – *Economics and Human Biology*, January 13, 2010.

LEIA AJUDEL 5 ERINEVUST

KAS KUNSTIINIMESEL ON ERILINE AJU?

JAAN ARU

Teadvuse- ja ajuteadlane

Meie kõigi ajud on erinevad. Meie ajus on umbes sada miljardit närvirakku. See on üsna mõõtmatu arv. Iga närvirakk on ühenduses keskmiselt 10 000 teise närvirakuga. Seega on ühenduste arv närvirakkude vahel suisa kosmiline – 1 viieteistkümne nulliga. Kuna aga see 10 000 on palju väiksem arv, kui närvirakkude arv, tähendab see, et täpne ühenduste muster – millised närvirakud on ühendatud milliste teistega – on meie kõigi ajus erinev. Me arvame teadvat, et just selles ühenduste rägastiku täpsel arhitektuuris on kirjas see, kes me oleme – meie teadmised ja isiksus, meie vaimne olemus –, kõik on traageldatud närvirakkude ühenduste mustritesse. Ja kuna meie kõigi ajud on pisut erinevad, oleme ka inimestena veidi erinevad.

Kui meie kõigi ajud on erinevad, siis on ka loogiline arvata, et kui inimesed kuuluvad mingite omaduste poolest gruppidesse – naised ja mehed, lapsed ja täiskasvanud, olümpiavõitjad ja tugitoolisportlased, konservatiivid ja liberaalid jne –, siis on võimalik leida aju ehituses detaile, mis käivad koos grupilise kuuluvusega. Nii on ka kunstiinimese aju tõepoolest pisut teistsugune kui inseneril või poemüüjal. Aga need erinevused ajus on väikesed ja neid varjutab tõdemus, et kõikide inimeste ajud on üksteisest erinevad. Seega, ka kahe kunstiinimese ajud võivad olla üsna erinevad, ehk on mõne pintsaklipslase aju isegi ühele neist ajudest sarnasem kui teise kunstiinimese oma. Teisiti sõnastades – võttes ainult ühe aju ja vaadeldes selle struktuuri, ei ole võimalik kindlalt öelda, kas tegu on kunstiinimesega või ei. Aju on keeruline organ ja näiliselt sama tüüpi inimestel võivad olla erinevad ajud. Aga vaadates korraga kümneid kunstiinimesi ja võrreldes nende ajusid mitte nii palju loometööd tegevate inimestega, võib erinevusi leida küll.

Need erinevused ajus on osaliselt geneetiliselt tingitud, kuid, nii nagu inimeste omadused, ei ole ka aju struktuur pelgalt geneetiliselt määratud – määravat rolli omab see, mida inimene elus teeb ja läbi elab. See, millega me elus kokku puutume, mida me teeme ja millistesse olukordadesse satume, mõjutab meie aju ja meid ennast. Aju kujuneb nii, nagu me teda ise kujundame.

Kuidas

MA HAKKASIN LOOMA

JIM ASHILEVI
Loomeinimene

Ma olen loomeinimene. Teatud hetkedel julgen enda kohta isegi öelda „kunstnik“, aga enamasti häbenen seda tiitlit. Möödudes mõnest muuseumist või vaa- dates, mida mõni kujutav kunstnik Tumblrisse üles on pannud, kaob mul igasugune pretensioon ennast kunstnikuks nimetada. Niisiis „loomeinimene“, see imelik ja mittemidagi- ütlelev liitsõna.

Ometi tuleb kuidagi ennast teistele esitleda. Inimesed kardavad silte, nii ka mina. Ma ei taha, et mind peetaks ainult kirjanikuks, sest ma töötan ka teatris. Ma ei taha, et mind peetaks teatriinimeseks, sest ma olen ka kirjanik. Mõnes teatriga seotud olukorras läheb asi veelgi segasemaks. Ma ei julge end nimetada näitlejaks, sest ma pole mingi Ain Lutsepp ega Mait Malmsten, samas ma ju tegelen näitlemisega. Aga ma olen lavastanud ka, seega äkki peaks end esitlema peamiselt lavastajana? Ja Von Krahli Teatris seisab mu töölepingul hoopis tiitel „dramaturg“. No mida? Kes ma siis olen?

Ilmselt loomeinimene. Midagi pole parata. Konkreetsemaks see asi ei lähe. Need eristused pole mulle tegelikult kunagi korda läinud. Tähtis on hoopis miski muu: idee ja selle teostus.

Alustuseks olgu öeldud, et kõik inimesed on loomingulised. Teisiti polegi võimalik. Elu on üks pikk improvisatsioon. Me ei tea, miks me olemas oleme ja mis on selle kõige mõte. Otsime eesmärke, mille poole püüelda. Unistame, mõtleme, proovime ja teeme väga palju vigu. Teadmatus on üks elu alusprintsipi. Sellest võib tuleneda suur ebakindlus, aga ka sügav huvi maailma asjade vastu. Mõnel see uudishimu aina kasvab, vaatamata sellele, et ainus kindel asi elus on surm.

Loovus on reaktsioon elu absurdile, mille tuumas põleb lakkamatu huvi olemise müsteeriumi vastu. Ma ei tee niisama suuri sõnu. Nii see tõepoolest on. Inimene on loominguline olend, sest tema elul puudub kasutusjuhend. Ta peab pidevalt improviseerima, sest igasugune kindlus on näiline, või kui mitte näiline, siis vähemalt ajutine.

Aga miks on see nii, et vaid mõned üksikud leiavad loovusest oma kutsumuse ja elukutse? Sünnipäraselt kaasa antud eel- dused mängivad siin oma rolli, nagu ka ümbritseva keskkonna mõju, aga kuskilt peab ju tulema teadlik äratundmine, et just see ongi minu tee. Minul igatahes sai see äratundmine alguse igavusest.

Mul oli koolis väga igav. Mind huvitasid inimsuhted rohkem kui õppeained. Kui õpetaja ei suhelnud minuga soojalt ja empaatilisel, siis ma lülitusin välja ja lõpetasin õppimise. Vahel jälle oli õpetaja vägagi hooliv, soe ja empaatiline, aga süveneda ma ikkagi ei viitsinud. Kui mind ikka tõesti ei huvitanud, siis ei saanud ei mina ega keegi teine sinna midagi parata. See oli päris hirmus. Ma kartsin kohutavalt oma tuleviku pärast, sest minu koolis kehtisid õpilastele kõrged nõudmised ja ma

ei vastanud praktiliselt ühelegi neist. Vaevlesin juba varases nooruses alaväärsuskompleksi käes ja 12-aastaselt hakkasin palju mõtlema suremise peale. Aina rohkem tundus, et minusuguse jaoks pole maailmas kohta.

Tagantjärele mõeldes oskan näha neid paljusid nüansse ja põhjuseid, miks mu elu õpilasena nii raske oli. Aga kuna tollal ei ulatunud mu maailmataju kooli- ja koduseintest kaugemale, koondusid kõik pinged lõpuks enesesüüdistuseks – ma olen loll, saamatu ja läbikukkunud inimene.

Koolis oli tegelikult väga lõbus. Naersin peaaegu iga päev nii, et püksid märjad. Õnneks küll higist, mitte kusest. Ja niimoodi esimesest klassist keskkooli lõpuni välja. Peale klassikaaslaste naljade oli mu päästjaks loovus.

Umbes 12-aastaselt hakkasime koos klassivendadega koomikseid joonistama. Igaüks kritseldas õhtul midagi kodus valmis ja tõi hommikul teistele näidata. Mõned koomiksid läksid päris rämedaks kätte ära. Madis Otsa „Pesakond“ oli varajane mõjutaja. Mina ja mu pinginaaber küll nautisime klassivendade lorilugusid väga, aga ise mõtlesime rohkem tulnukatest, pättidest ja dinosaurusustest. Jõudsimme isegi koomiksiraamatute koostamiseni, mida sai kellegi isa või ema töö juures paljundatud ja klassikaaslastele müüdnud. Pinginaaber müüs lõpuks oma kiilaka rulapoiis „Skinii“- ja „Dino“-nimelisi saurusekoomikseid isegi meie palavalt armastatud, aga nüüdseks hingusele läinud koomiksipoes Kosmos Control.

Lisaks koomiksile hakkasime üheskoos filme tegema. Võttes toimusid pärast tunde ja koolivaheaegadel. Meil polnud veel hääle- murretki toimu- nud, aga juba män- gisime pätte, kes kuulasid tagahoo- vides räppi, äritsesid narko ja rel- vadega ning pidasid gängisõdu. Jutt käib minu režissööridebüüdist „Haiged lapsed“. Kuna mul polnud mon- teerimisprogrammiga arvutit, lõika- sine selle filmi kokku videomakiga.

Lavastasin ka ühe eksistentsiaalse ulmefilmi „Maailmalõpu kohvik“, seotsetu avangardfilmi „Tas“ ning poolelijäänud õudusfilmi „Helena“. Kusjuures viimatini- metatud filmi tegemise ajaks olin juba läinud ülikooli esimesele kursusele audiovisuaalset meedia- diat õppima. Meie filmikollektiiv kandis nime Camp ja meie karjääri tipphetk saabus aastal 2003, keskkooli viimasel aastal, kui pinginaabri lavastatud „Haiged lapsed 2“ võitis amatöörfilmide festivali FAFA 2003 peapreemia.

13–14-aastaselt sattusin näiteringi. Mu judotreener Andres Lutsar võttis pähe lavastada Salme Kultuurikeskuses Astrid Lindgreni „Kalle Blomkvisti“ ning korraldas casting’u. Salme

ülemise korruse saal oli noori näitlejahakatisi täis. Mina ja pinginaaber olime Andrese õpilastena ilmselt juba eos eelis-
seisus. Meil tarvitses ainult teiste ees mingi rumal nali rääki-
da, kuidas keegi kellelegi katuseäärelt pähe kuses ja roll oligi
meie. Mina mängisin Sixtenit.

„Kalle Blomkvisti“ ajal hakkas mul näiteringis nii kodune, et
otsustasin judo pooleli jätta ja pühenduda ainult näitlemisele.
Näiteringi vedas Andrese abikaasa Aime. Niisiis Aime varastas
mu Andrese käest ära. Ja oi, kui väga mulle meeldis näiterin-
gis käia. Teekond sinna oli alati veidi sünge, õhtune bussisõit
Kalamaja ja jalutuskäik läbi pimedate kõhedate tänavate. Ka-
lamaja tundus mulle tollal sellise tontliku kohana. Bussipea-
tusest üle tee olev park, kus täna noored lapsevanemad oma
lapsukesi kärutavad ja teised inimesed murul või pingil istu-
des raamatuid loevad, oli pime ja sünge. Vana kalmistu kohal
helendasid klaveritehase aknad. Olin kuulnud lugu ühest Ka-
lamaja mehest, kes oli oma naise ära tükeldanud ja tahaeda
matnud. Aga tõelisi ja kujuteldavaid ohte trotsides hiiglasliku
Salme majani jõudes avanes selle suure ukse tagant Aime
veider maailm, kus lapsed ja täiskasvanud mängisid rebaseid
ja päkapikke – ja see oli nii lõbus. Miks mitte mängida rebast
või päkapikku keset ümbritseva maailma süngust?

Kummalisel kombel ma ei mäleta, mismoodi Aime mind ju-
hendas. Tekst tuli pähe õppida, seda muidugi. Aga muidu? Mä-
letan proove, kus sai lihtsalt tundide kaupa jauratud ja nalja
tehtud, kuni algasid viimased ja tähtsaimad lavaproovid. Siis
istus Aime saalihämaruses tagareas ja meie muudkui män-
gisime. Vahepeal tekkis tunne, et äkki teda polegi saalis. Siis
aga paistis viivuks tema hõõguv sigaretiots ning ma teadsin
jälle, et ta on seal ja jälgib kõike.

Näiteringis käisin peaaegu keskkooli lõpuni. Viimastel aasta-
tel hakkas mu fookus minema rohkem bänditegemise pea-
le. Tegime kooliüliõpilaste bändi, mis kandis esialgu nime
PONS ehk People of No Significance ja hiljem Achillis Pons,
sest avastasime, et see on üks koht Marsil ja see kõlas veidi
ägedamalt. Hankisime kuskilt pillid, võimendid ja mikrofoni.
Keegi ostis kelleltki võileiva hinna eest trummikomplekti ja
hakkasimegi pihta. Tegime pärast tunde keldrikorraldusel va-
banenud klassiruumis proove ja esinesime lõpuks nii noor-
tebändide võistlusel kui ka muudel üritustel.

Aga midagi oli valesti. Meil oli paar väga head lugu, aga mind
häiris see, kuidas ma laulan. Ja meil polnud piisavalt kannat-
likkust, et oma selget kõla välja töötada. Ühel hetkel mängisi-
me punki, siis funki ja siis juba mahedat popprokki. Vahepeal
paistis ka mu räpparikarjäär olevat tõusuteel. Käisime pingi-
naabriga ühe Haapsalu kuti Sir Bennexi magamistoas oma hit-
ti „Häire, häire, kutsu 112“ salvestamas ja magasime paneel-
maja keldris. Millegipärast põlesid seal öö läbi öueküünlad,
nii et kui me hommikul tagasi maa peale ronisime, olid meie
hingamisteed nõrgised nagu korstnad.

Esinesime ka kuskil retroerootika teemalisel aastavahetus-
peol tänaseks räppariametist loobunud PJ Hysterikali taust-
tähtäpparitenä. Tegime laval sünkrooniseid liigutusi, ülikonnad
seljas ja päikseprillid peas, purssides inglise keelt, nii et suu
vahutas. Seinale näidati projektoriga Snoop Doggi pornofilmi,
kus üks paarike seksis asfaldil ja seltskond seisis ringis nen-
de ümber. Ma arvan, et see pidu toimus Rakveres. Või Haap-
salus. Pärnus? Parem ongi, kui ei mäleta.

Selle eksirännaku aegu juhtus minuga midagi imelikku. Ma
avastasin enda jaoks raamatud. See juhtus suuresti tänu mu
inglise ja ameerika kirjanduse õpetajatele Liidia Tsehanovska-
jale ja Filipp Mustonenile. Need olid peale inglise

keele ka ainsad õppeained, milles võisin end edukaks luge-
da. Proua Tsehanovskaja oli kohutavalt range ja hirmuäratav
õpetaja. Tema tunnis istusid vahepeal ikka niimoodi, et pulk
seljas ja laup märg. Õpetaja Mustonen oli vastupidi soe ja lee-
be. Ma küll jätsin vähemalt pooled (tegelikult peaaegu kõik)
raamatud kohustuslikust kirjandusest lugemata, tundes see-
pärast Tsehanovskaja tundides sandistavat hirmu ning vale-
tades Mustonenile suu sisse, aga mõlema õpetaja iseloomus
oli see harvaesinev kooslus – väärikus, sõbralikkus ja sügav
usk oma erialasse –, mis veenas ja motiveeris mind.

Just nendes tundides lugesin esimest korda Salingeri „Ku-
ristikku rukkis“ ja Fitzgeraldi „Suurt Gatsbyt“. Häälend nendes
raamatutes andsid mulle aimu, et kuskil väljaspool kooli lino-
leumipõrandaga klassiruumi on veel üks maailm, kus väga
keerulistest asjadest räägitakse väga ausalt.

Lõplik plahvatus tuli siis, kui nägin filmi „Fight Club“. Aasta
pidi olema 1999 ja me istusime klassiõpilastega kino Kos-
mose hiiglasliku saali kõvadel istmetel reas. See film muutis
kõik. Olime ka korra varem ühe sellise paugu saanud, kui käi-
sime Kinomajas „Trainspottingut“ vaatamas. Aga „Fight Club“
otsustas kõik. Läksime pärast seanssi Eesti Muusikaaka-
deemia ees olnud hüljatud ehitusplatsile, kus me koguneda
armastasime ja kus filmiti ka mõned „Haigete laste“ võtme-
stseenid, ning proovisime üksteist lüüa.

Me ei saanud tol õhtul veel aru, mis meiega juhtunud oli. Mingi
rõõm, valgus ja elevus oli pugenud hinge, justkui meile oleks
avaldatud elu saladus. Järgneval paaril aastal ma muudkui
käiasin „Fight Clubi“ kodus videokasseti pealt, kuni märkas-
in ühel päeval kogemata imelikku tiitrit filmi alguses. Seal oli
kirjas, et film põhineb romaanil, autoriks keegi Chuck Palah-
niuk. Mulle ei mahtunud pähe, et romaan saab selline olla. Ma
ei kujutanud seda hästi ette. Romaanid olid ju need vastikud
kolletunud lehtedega tellised, mil polnud tegeliku eluga min-
git pistmist ja mille pidev lugemata jätmine tõi mu ellu ainult
probleeme juurde. Ja nüüd siis selgus, et „Fight Club“ oli algu-
ses raamat! Mul oli vaja välja selgitada, kuidas selline asi või-
malik oli. Läksin netti ja tegin midagi, mida ma kunagi varem
polnud teinud – tellisin endale välismaalt raamatu.

And the rest is history.

Chuck Palahniuk on mu kirjanduslik isa. Kui mu inglise ja
ameerika kirjanduse õpetajad olid ukse lukust lahti keeranud,
siis Chuck lõi selle *roundhouse kick*’iga eest nagu tema kuul-
sam nimekaim Norris. Minu ees avanes maailm täis veidrik-
ke, elu hammasrataste vahele jäänud ühiskonnaheidikuid,
sotsiopaate, sõltlasi ja muidu õnnetu, kes kõige kiuste leid-
sid loominguviisi, kuidas elu enda jaoks uuesti elamis-
väärsaks muuta. Need lood kõnetasid mind kõige sügavamal
tasandil, kosutades hinge, lohutades ja ajades tihti naerma.

Pärast Palahniuki avastamist ei suutnud ma enam lugemist
lõpetada ja tahtsin ka ise kirjanikuks saada. Olin küll juba 12.
eluaastast peale jutuvestja olnud, aga Chuck näitas mulle,
mida kõike kirjandus päriselt teha võib. Tema raamatud aita-
sid mul uskuda, et maailmas on ka minu jaoks koht olemas,
kui ma seda tahan.

Ja võib-olla see ongi olnud suurim kingitus, mida kõik mu
suurimad õpetajad, alates Aimest ja Andresest ning lõpetat-
des Chuckiga, on mulle andnud. Nad on pannud mind uskuma,
et minu jaoks on maailmas koht olemas. Ja lõppude lõpuks,
võib-olla see ongi loovus – see, kui sa suudad teha
nii, et tunned end siin maailmas kodus.

Liidia Tsehanovskaja

Uurimustööd TUDENGITELT

Koostöös Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminariga pakume kolme üliõpilase uurimustöö kokkuvõtet. Täismahus töödega on võimalik tutvuda mitteformaalse õppimise portaalis <http://www.mitteformaalne.ee>

TALLINNA ÜLIKOO
Pedagoogiline
Seminar

EMOTSIONAALSE VÕIMEKUSE ARENDAMINE NOORTE SPORTLIKUS HUVITEGEVUSES 12 – 16-AASTASTE TALLINNA NOORTE NÄITEL

[Ravo Vaga]

Uurimustöös sportliku huvitegevuse valdkonnas soovis autor teada saada, mis on nende tegevuste tähtsus 12 – 16-aastaste noorte emotsionaalse võimekuse arendamisele. Emotsionaalse võimekuse propageerija Daniel Golemani arvates on emotsionaalne anne metavõime, mis määrab, kui võrd hästi inimene suudab kasutada ükskõik milliseid ülejäänud oskusi, sealhulgas ka puhast intellekti [Goleman 1996]. Kuna inimese emotsionaalset võimekust saab parandada ja arendada, siis antud uurimistöö püüab heita pilku emotsionaalse võimekuse seostele sportliku huvitegevusega.

Huvitegevus määrab suuresti noore arengu, silmaringi ja maailmavaate, seepärast on sellel valdkonnal noorsootöös väga suur roll. Sportliku huvitegevuse väärtuseks lisaks eelnevale on õpilase füüsiliste võimete, tervise ja sotsiaalse poole tugevdamine. Autor toob ka välja, et kuna huviharidus ning huvitegevus lähendavad noori, on huvitegevusel selgelt sotsialiseeriv ning tõrjutust vähendav funktsioon.

Läbiviidud intervjuude tulemusel tõdeb autor, et Tallinna treenerid mõistavad ühiselt sportliku huvitegevuse väga suurt tähtsust noore emotsionaalse võimekuse arendamisel. Treenerikoolituses tuleks siiski rohkem rääkida emotsionaalse võimekuse komponentidest, et treenerid teadvustaksid, kui olulist tööd nad noortega teevad ja kuidas sportliku huvitegevuse kaudu mõjutatakse ka emotsionaalse võimekuse viit erinevat komponenti.

Uurimustöö leiad
<http://mitteformaalne.ee/2014/10/20/emotsionaalse-voimekuse-arendamine-noorte-sportlikus-huvitegevuses-12-16-aastaste-tallinna-noorte-naitel/>

AKTIIVÕPPEMEETODITE KASUTAMINE NOORSOOTÖÖS

[Kadi Uusküla]

Autor selgitab, et aktiivõpet avavateks märksõnadeks on uudishimu, vabadus ja aktiivsus, originaalsus ja loomingulisus, avastamine, iseseisev mõtlemine, kriitiline mõtlemine, suhtlemine ja koostöö, tegutsemine vastavalt situatsioonile, elulised ülesanded ning enda ja teiste töö hindamine [Saarniit, Salumaa, Talvik 2006; Bachfeldt, Visnapuu 2009]. Antud uurimuses on lähtutud üldisest arvamusest, mille järgi aktiivõppe meetodite kasutamine noorsootöös toetab noore aktiivse eluhoiaku kujunemist. Selgub, kui palju teavad noorsootöötajad aktiivõppest/aktiivõppe meetoditest ja kui palju kasutavad noorsootöötajad oma igapäevatoos erinevaid meetodeid.

Tänapäeva noorte kasvukeskkonnas esineb mitu probleemi, mille tulemusena noored ei ole valmis iseseisvaks eluks ning ei ole tööturul küllalt konkurentsivõimelised. Sellest tulenevad ka käitumuslikud probleemid: sõltuvus, koolist väljalangemine, töötus ja kuritegevus. Tänapäevane keskkond eeldab isikliku seisukoha võtmist ja reflektiivset käsitlust. Oluline on ka loov mõtlemine ja kujutlusvõime, mis on alati mänginud kesket rolli inimeste maailmamõistmise arengus [Bachfeldt, Visnapuu 2009]. Noortekeskused, treeningtunnid ja teised noortele mõeldud organisatsioonid peaksid olema keskkond, kus noored saavad õppida tegema koostööd, kaasa teisi vestlustesse ja teineteist kuulama, argumenteerima ja mõtlema loovalt. Selle potentsiaali realiseerimiseks on noorsootöötajatel vaja olla valmis pakkuma noortele õpet moel, mis kaasab noort aktiivselt, võimaldab refleksiooni ja annab positiivset mõtestatud koostöökogemust [Bachfeldt, Visnapuu 2009].

Uurimistulemustele toetused selgitab autor, et aktiivõppe ja aktiivõppe meetodite kasutamisel tuleb algul noori motiveerida, sellest tulenevalt peab ka noorsootöötaja ise olema motiveeritud. Noorsootöötajad väitsid, et noori saab motiveerida, tekitades neis uudishimu mingi tegevuse vastu, lähtudes noorte endi huvidest, tavapärastest tegevustest ning pakkudes neile tuttavat ja turvalises keskkonnas teemakohast informatsiooni. Väga olulisel kohal on ka kiitus ja individuaalne vestlus noorega. Noorsootöötaja ülesanne on noort õppeprotsessi juures pidevalt julgustada ja toetada. Uurimistulemused kinnitasid ka seda, et noorsootöötaja roll seisneb noortele arendavateks tegevusteks tingimuste loomisel, sotsiaalsete oskuste õpetamisel ja info edastamisel, mis aitavad toetada noore isikliku arengu kujunemist ühiskonna hästi toimetulevaks liikmeks. Noorsootöötajal peavad olema ka vajalikud omadused, et aktiivõppe meetodeid läbi viia. Kõige tähtsamaks omaduseks peeti organiseerimisoskust, peale selle juhtimisoskust ja loovust.

Uurimustöö leiad
<http://mitteformaalne.ee/2014/10/20/aktiivoppemeetodite-kasutamine-noorsootoos/>

HUUMOR NOORTES JA NOORTE ÜMBER

(Margus Abel)

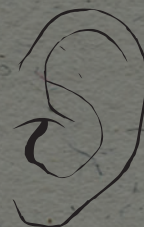
Autor alustab tõdemusega, et kuigi huumor on inimestevahelises suhtluses muutunud enesestmõistetavaks ning iga-päevaseks, ei taju siiski paljud selle tähtsust ja mõju. Isegi lähtudes asjaolust, et erinevas vanuses täidab huumor erinevaid ülesandeid, on see alati suur abiline, aidates teistega läbi saada ja lahendada isegi probleeme, sest huumorimeel on üks hinnatumaid iseloomujooni (Saphiro 2002).

Uurimuse eesmärk on selgitada välja noorte oskus ja vajadus kasutada huumorit suhtekorralduses. Lähtuvalt eesmärgist on autor seadnud hüpoteesi, mis kinnitab noorte oskust teadvustatult huumorit ehk nalja kasutada enesekehtestamise vahendina sotsiaalses elukeskkonnas. Autor toob olulisemate järelduste hulgas välja, et noorte sotsiaalses arengus on huumoril tähtis roll, mille oskuslikul kasutamisel on noorel valutum integreeruda ühiskonda tervikuna. Huumor on noorte jaoks emotsionaalne väljund, mille kaudu või abil demonstreerida oma suhtumisi teistesse, näidata oma hoiakuid ning tagada sotsiaalne staatus.

Autor usub, et uurimus on hea materjal haridustöötajatele, eelkõige pedagoogidele ja noorsootöötajatele, mõistmaks teismeliste ja noorukite emotsioone, mida väljendatakse tahtlikult või tahtmatult läbi huumori ehk nalja tegemise.

Uurimustöö leiad
<http://mitteformaalne.ee/2014/10/17/huumor-noortes-ja-noorte-umber/>

Kokkuvõtte koostas Marit Kannelmäe-Geerts

JOONISTA AUTOPORTREE
KÕRVAGA JA KÕRVATA

ARCHIMEDES

Ajakirja väljaandja:
Sihtasutus Archimedes
Euroopa Noored Eesti büroo
Koidula 13 a, 10125 Tallinn
tel 6979236
euroopa.noored.ee
mitteformaalne.ee

Toimetaja: Marit Kannelmäe-Geerts
Keeletoimetaja: Anu Rooseniit
Kujundus: Korpus Teamart JWT
Trükk: Ecoprint AS

Suur tänu kõigile, kes sellesse numbrisse panustasid!